

БЕРАШНА ГУЛДИНА ВЕА ХАЛИФАН ДИЙЦАРШ

Жайна яздинарг:
Русланан кІант Рамзан

Абу
Бакар

Іумар

Іусман

Іалий

БЕРАШНА ГУЛДИНА ВЕА ХАЛИФАН ДИЙЦАРШ

Жайна яздинарг: Русланан клант Рамзан

2020 шо.

Дешхьалхе

Іаламаш кхиош-кхобуш волчу Аллахла́на бу хастам!

Элчанна а, цуьнан охланна а Аллахла́ера салам-маршалла хуьйла.

Аллахла́ боху Шен сийлахь долу Къуръан чохь: «Дийцарш дийца ахь, цара ойла йийр йолуш»¹.

Аллахлан пурбанца х́лара жайна яздо вай, Къуръанца а, Элчанан (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) суннатца а вайн доьзалш кхийтар а, баккхий хилча цу т́лехь уьш бахийтар а Іалашо йолуш.

Тахана гуш ду вайна бераш муха кхуьуш ду: телефонаш, компьютерш, муьтикаш, ловзарш бен, кхин гуш х́лумма а дац царна.

Іеламнаха боху: «Муьтикашка хьежаро бер доккха хилча а шен бераллехь дуьсуьйту, хьекъал а, кхетам а и муьтик санна дуьсу цуьнан. Къонах ца кхуьу цунах».

Муьтикаш чуьра а, ловзарш чуьра а шайолу ц́е хаьа берашна, амма вайн динах х́лумма а ца хаьа! Бехк а бац церан ца хиьча а. Дийнахь а, буса а шайна гуш-хезаш дерг бен хаа йиш а ма яц царна. Цундела муьтикашца а, ловзаршца а кхиьнарг къонах кхуьур вац, мелхо, шен бераллехь вуьсур ву и.

Иманехь а, динехь а хир ву Элчанан а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), цуьнан асхьабийн а дийцаршца кхиьнарг, иштта къонах а хир ву цу къонахийн дийцаршца кхиьнарг. Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ма-аллара, дас-нанас кхиа ма-дарра кхуьу бер².

Иштта вайн ненан маттахь а яздо вай х́лара жайна, вайн мотт биц ца балийта а, карлабаккхийта а, х́лунда аьлча мотт д́абаьлча - къам а д́адолу, къомо шен мотт буьйцуш мел бу - къам а лаьтта.

Іеламнаха боху: «Мостаѓчо, ша цхьа мохк схьабьккхича, уггар хьалха цу махкарчу къоман мотт а, ѓиллакх а хуьйцу. Нагахь санна мостаѓчуьнга ша схьабьккхинчу мехкан мотт а, ѓиллакх а хийца ца лахь - и къам эшна дац».

Х́лора буса, шайн бераш д́адийшале, царна жим-жимма кху жайни т́лера дийцар дийца - мел пайда болу хуур ду шуна.

Ас сатуьйсу, х́лара жайна яздарна, сайна а, сайн дена-нанна а Аллахла́ера ял хиларе!

Иштта Аллаhle доьху ас сайна а, сайн дена-нанна а, шуна а гечдар а.

¹ Сурат Ал-Алра́ф, аят: 176

² Муслим: 265

Абу Бакр Ас-Сиддикъ

Пайхамарш дѣабевллачул тѣахъа, кху вайн умматехъ уггар гѣоли верг, уггар диканиг, цкъаллиг-цкъа Аллахи воцчунна Ибадат дина а воцуш, ширк дина а воцуш, дуьххъара иман диллинарг - Абу Бакр Ас-Сиддикъ ву, Аллахи реза хуьйла цунна!

Элчанан (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хѣусамнана хилла йолу, вайн нана Іаишат - Абу Бакран йол ю. Пайхамаралла доссале дуьйна Элчанан (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) накъост вара и.

Цуьнан цѣ Іабдуллахи ю, ткъа ден цѣ Іусман ю, «Абу Къухъафа» олуш хилла цуьнан дех. Дайн цѣрш: Іамир, Ибн Іамр, Ибн Каіб, Ибн Саід, Ибн Таййим, Ибн Муррахі, Ибн Каіб.

Элчанан а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), цуьнан доттагичун Абу Бакран а ялхалгІа да цхъаъ ву, иза - Мурра ибн Каіб.

Абу Бакран цѣрш дуккха а хилла, царех ю «Іатикъ» цѣ. Цунах и аларан масех бахъана дийцина Іеламнаха:

1. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьлла цуьнан хьокъехъ: «Кхаъ баккха цуьнга, Аллахиа жьѡжахатих кѣлхъараваьккхина и».³

2. Хаза юьхъ-сибат долуш хилла Абу Бакр, гийло а волуш.

3. Цуьнан ненан кІант вехаш ца хилла, дуьненчу ваьлча кхелхаш хилла, цундела Абу Бакр дуьненчу ваьлча цуьнан нанас кІант шен кера а лаьцна, Каібанна тІе а йирзина – «Я Аллахи, валарх кѣлхъараваккхий, сунa вѣта Ахъ хІара», - аьлла.

Иштта «Сиддикъ» олуш хилла Абу Бакрах. Аллахиа Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Къудс-маьждиге а вигина, юха стигал хъалаваьккхинчул тѣахъа, нахе мохъ тоьхна элира цо: «Цхъана буса Къудс-маьждиге вахана, ламаз а дина, схъавеьна со».

ТІаккха мушрик нах бахара Абу Бакр волче. Цара элира: «Хьо ма ву Мухъаммада мел дуьйцург бакъ ду бохуш. ХІинца керла хІума дуьйцуш ву и». Абу Бакра хаьттира цаьрга: «ХІун ду и?». Жоп делира цунна: «Вай цхъана батта чохъ беш болу некъ Къудсе, ша цхъана буса вахана, схъавеьна боху цо». Абу Бакра юха а хаьттира: «Аша мел дуьйцург Пайхамара бохуш дуй?», - аьлла. «Ду», - элира цара. ТІаккха Абу Бакра – «Валлахі, цо бахахъ, бакъ ма ду и», - аьлла, бакъдира Элчано кхайкхийнарг. «Ва ахъ муха до и бакъ, хьуна цуьнгара хезна ца хилча?», - цецбевлира мушрик нах. «Цул а тамашина хІума - стиглара хаам цхъана минотехъ охъакхочуш хилар бакъ ма до ас, ткъа Къудс гергох ма ду стигланал а», - тІецагІдира цо.

Цул тѣахъа Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) волче вахара и, ша Къудс-маьждиге вигар нахе дуьйцуш волуш тѣекхечира и цунна. Хьалха цкъа а хилла ма вацара Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Къудсехъ, амма йохк-эцар лелош болу нах хиллера цигахъ, царех Абу Бакр а вара. Мушрик нах хетта буьйлабелира Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), неІ муха ю цу Къудс-маьждиган дийца, тІаккха агІонца йолу неІ муха ю дийца бохуш. Буса хилла вайн Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) цигахъ, цундела тидам а ца бинера цо, делахъ а, Аллахиа дуьхъал сурт хІоттадора цунна цара хаьттинчу хІуманан. Иштта жьѡпаш лора цо царна, хІора жьѡпана Абу Бакра олура: «Бакълоь хьѡ». Цунна а, цигахъ хиллачарна а Къудс-маьждиган сифаташ девзура.

³ Фатхул-Барий, арІо: 7/9

Тіаккха Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Сиддикъ (бакълұш верг) ву-кх хьо, хІай Абу Бакр». Наха Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) харцвечу хенахь, Абу Бакра бакъвира и, цу тіера аьлла цунах «Сиддикъ».

«Сиддикъ» - гуттар а бакъдерг дуьцург ву, иштта хила а хилла и.

«Сóхьиб» а ю Абу Бакран ціе, АллахІа цунах Къуръан чохь яьккхина йолу⁴. Сóхьиб - накъост бохург ду, Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) накъост ву и. Уггар кхерамечу хьолехь, Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Маккара Мадинате хІижрат деш волуш, Абу Бакр хилла цуьнца. Цундела аьлла ду цунах «Сóхьиб».

«Аткъó» а ю Абу Бакран ціе. АллахІах тіех сов кхоьруш верг бохург ду и, Дала Къуръан чохь аьлла цунах и.⁵ Мушрик наха иман диллина болу леш ⁶хьийзочу хенахь, шайн динах юхадовла бохуш, Абу Бакра, шен ахчанах уьш цаьгара эца а оьцуш, хьалхабуьтура. Цуьнан дас элира: «ХІай Абу Бакр, и гІийла леш ца ийбеш, гІора долу леш ийбе цаьргара, цара ларор ма вара хьо». Амма Абу Бакран Іалашо и яцара, кхин а лакхара Іалашо яра цуьнан - АллахІа реза вар.

«АввахІ» а хилла Абу Бакран ціе, дукха воьлхург бохург ду иза, АллахІах кхоьруш. Иштта кхин а хилла цуьнан цІерш.

Абу Бакр оза хилла, кІайн юьхь-сибат долуш, гІодаюкьахь хеча соцуш ца хилла цуьнан, дукха оза волуш.

Маккара эланех цхьаь вара и, гІиллакх чІогІа долуш а, чІогІа лоруш а, везаш а вара и нахана, хьекъал долуш, говза а вара и, говза йохк-эцар лелош вара гена махка дІа а воьдуш. Тайп-тукхумаш чІогІа дика девзура цунна. Цхьана стеган ціе яьккхича, и стаг хьенан мила, муьлхачу тайпанах ву, наха мел лоруш ву - и дерриг хаьара цунна. Говза мотт болуш а вара, миччахь хьалхаваьлла къамел дан йиш йолуш. Макка хьаж дан баьхкинчу нахана гІо а дора цо, Ислам-дин доладалале дуьйна а. Нахаца дика юкъаметтиг лелош вара Абу Бакр, цундела нахана а везара иза.

Абу Бакр дине вале а цкъаллиг-цкъа корта бахош йолу хІума мелла вац: чІогІа осала хІума хеташ хилла цунна и. ХІунда аьлча къаьркъано я кхийолу корта бахош йолучу хІумано адам сийсаздо, осаладоккху.

Абу Бакр цкъа а АллахІаца накъост лаьцна вац, цІунашна сужуд дина а, ширк дина а вац и. Цуьнан дас, хІара жима волуш, шайн тіулгех биначу делoшна тіе а вигина, элира цуьнга: «ХІорш хьан делий бұ». Цул тіаьхьа дІавахара иза цигара, ткъа Абу Бакр цаьрга хьоьжуш лаьттара. Цаьрга хетта волавелира иза: «Со меца ву-кх, вузавой аша? Тіедоха духар дезара-кх суна, лой аша?». Тіаккха лаьттара тіулг схьа а эцна, церан цхьана делана бетакх а тоьхна, жимачу Абу Бакра элира: «Шена а дан хІума доцуш болчу кху тіулго хІун гІо дийр ду?». Ойлане вахара иза, хІара дин нийса ца хилча, бакъ дин муьлхург ду те аьлла – Абу Бакр хьекъал долуш хиларан билгало ю иза.

Бакъдолу дин лаха араваьлча, Іибадат дечу стаге хаьттира цо: «Нийса дин муьлхург ду?», - аьлла. Жуьгтийн дин гІоли хета шена аьлла жоп делира цунна. Абу Бакра дийца шена цу динах лаций аьлча, цу стага элира: «Цкъа хьайна Деле неІалт а дехна, тіаккха гечдар деха деза». «Шегахь дика долуш дин дац иза», - аьлла жоп делира цунна Абу Бакра, реза а ца хилла.

Цхьана дийнахь КаІбанна уллехь нийса дин лoьхуш волу кхаа стага ден къамел хезира Абу Бакрана. Уьш дІайсабевлча, царех цхьаь волче вахана, Варакъ ибн Нафл вара и, цуьнга дийцира Абу Бакра шена церан къамел хезна хилар. Цара «пайхамар» олуш а хезнера цунна, дуьххьара хезна дара Абу Бакрана и дош а, пайхамар варе хьоьжуш хилар а. «Мила ву пайхамар?», - хаьттира

⁴ Сурат ат-ТавбахІ, аят: 40

⁵ Сурат Ал-Лайл, аят: 17

⁶ Рабы

цо. Тіаккха Варакѡ дийцира цуѣнга: «Таврат, Инжил дешна ас, цу тіехъ ду пайхамар воѣлур ву аѡлла. Іарбийн тайпанашна юккѡера тайпанах хир волуш ву иза». Абу Бакра жоп делира: «Делахъ тайпанаш суна дика девзу хѡуна». Варакѡ хаам бира цуѣнга: «Хѡан тайп ду хѡуна иза», - аѡлла.

«Хілун боху цу пайхамара?», - хаѡттира Абу Бакра.

«Аллахѡ шага ала аѡларг олу цо, зулам деш а вац иза», - бохуш, пайхамаран сифаташ дийцира цуѣнга.

Йохк-ѡцар лело новкѡа ваѡлла а волуш, дѡавижинчехъ глан гинера Абу Бакрана. Цѡѡана Іибадат дечу стаге дийцира цо шен глан. Цо хаѡттира: «Хѡо мила ву?». Ша Маккара хилар хѡахийча, кхин а уѡллера хаа лиира цу стагана. Кѡурайшийн тайпанах а ву ша элира Абу Бакра. «Кхузахъ хілун деш ву хѡо?», - роѣлера хаттар дира Іибадат дечу стага. Ша арабаѡккхина некъ – йохк-ѡцар лелош хилар довзийтира Абу Бакра. Тіаккха цуѡнан глан иштта тидира: «Нагахъ хѡан глан Аллахѡ бакѡдахъ, хѡан кѡомах пайхамар вер ву, и дийна волуш хѡо цуѡнан накѡост хир ву, ткѡа и кхелхинчул тіаѡхѡа – халиф хир ву», - аѡлла. Чіогіа цуѡнан даг чу дижира и кѡамел.

Цо боху: «Пайхамаре пайхамаралла доссийча, и пайхамар вуѡ хіина, иман диллира ас цуѡнца». Воѣлур волу пайхамарехъ хир ду бохуш шага дийцина сифаташ цуѡнгахъ гира Абу Бакрана. Вайн Пайхамара, шен доттагІ Абу Бакр волче а вахана, шага пайхамаралла доѡссина аѡлча, кхин ойланаш еш ца Іаш, ѡццехъ иман диллира цо. Дуѡхѡара дине веѡнарѣ ву иза, шен ткѡе вуѡрхІитта я ткѡе берхІитта шо долуш. Ша дине варах кхачам а бина ца Іаш, кхиберш а дине кхайкха волавелира иза. Цуѡнан керахула ткѡе итт сов стаг Іслам-дине а веара, царна юккѡера ялх стаг, дийна болушшехъ, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуѡйла цунна) ялсаманица кхаѡ баѡккхиначех ву.

Пайхамарал (Делера салам-маршалла хуѡйла цунна) ши-кхо шо жима хилла Абу Бакр.

Цуѡнан доѡзалах массара а иман диллира, да воцучо. Абу Бакран да Абу Кѡухѡѡфа жимма тіаѡхѡо веара дине.

Шен доѡзал бара Абу Бакран – йиѡ зуда а, ялх бер а: кхо кІант, кхо йоІ. Іаѡшатан нана Умму Рѡман ю. Воккхачуѡнан ціе ІабдуллахІ ю, шолгІаниг Іабдур-Рахѡман ву, кхоалгІаниг Мухѡаммад ву. Йоѡларех йоккахѡерг Асмѡѡ ю, ІабдуллахІ ибн Зубайран нана, Хѡажжажо вийна волу. ШолгІаниг Іаѡшат ю, Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуѡйла цунна) хІусамнана. КхоалгІаниг Умму Кулсум ю.

Цѡѡана дена тіера виѡ асѡѡаб вовшахкхетта Абу Бакран доѡзал бен бац: цуѡнан да Абу Кѡухѡѡфа асѡѡаб ву, и ша а асѡѡаб ву, йоІ Асмѡѡѡ а саѡѡабийѡхІ ю, Асмѡѡан кІант ІабдуллахІ ибн Зубайр а асѡѡаб ву.

Асмѡѡѡ, цуѡнан доѡзалхойх йокккахѡерг, доѡналлах юѡззина хилла. Біе шо долуш кхелхира и, амма оццул хан йолуш а багара цѡѡа а церг охѡа ца йоѡжнера цуѡнан я хѡекѡална ѡшна а яцара и.

Маккахъ беѡаш бара бусалба нах, дине веѡначо шен дин хѡул а деш. Гучуваѡллучунна тіехъ мушрик наха кѡизалла латтайора. Цу баѡѡаница Билал вара цара хѡийзош, ткѡа иза лай хилла ву, динах юхавала бохуш, цунна таІзар дийриг цуѡнан эла Умай ибн Халаф вара.

Абу Бакра хаѡттира цуѡнан эле: «Суна вухкий ахъ и лай?». Шен мах болуш хуѡлура лай цу хенахъ, амма и ца ѡцийтарѡѡама иттаннах вухку ша элира Умайѡѡа. Абу Бакра дІаделира цунна и ахча. Цецвелира и эла – «иттаннах оѡцуш ву ахъ иза?», - хаѡттира цо. МуқІарло дарца, ѡца а ѡзна, лай волчера хѡалхавитира цо Билал. Цунна тіаѡхѡа мохъ туѡйхира Умайѡѡа: «ХІаѡ Абу Бакр, валлахІи, ахъ и цѡѡаннах вохка аѡлlexъ, вухкур ма вара ас иза». Абу Бакра жоп делира: «ВаллахІи, біенах ахъ и вухкуш хилlexъ, и біе дІа а делла оѡцур ма вара ас иза». Цу кеппара кхиберш а ѡца а оѡцуш, маѡрша буѡтуш хилла цо.

Цкъа Абу Бакра элира Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Вай х'инца дикка вовшахкхетта», - шовзткъа стаг ца кхоччуш хилла уьш, - «вайн дин гучудаккхийтахъа вайга». «Клеззиг ма ду вай», - жоп делира цунна Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), амма юха а аьлча шег, тлетайра иза Абу Бакра бохучунна. Кабанна хьалха дла а хиттина, шайн дин, шаьш бусалба хилар длакхайкхош мохь туьйхира цара, тлаккха мушрик наха, вовшах а кхетта, йиттира царна. Массарал члогла Абу Бакрана кхеттера - шайн керайог'ург тлеттара цара цунна. Лаьтта охьавуьйжира иза, бисинчарна и велла а моьттуш.

Иутба цунна тле а хиина, плендарш кегдан г'ерташ воллуш вара, ткъа шен г'уллакх ца хилча, бета тле ког баьккхина, блаьрг-мара ца къасталучу хьоле валлалц, хьийшира иза цу Аллах'ан мостаг'чо. Цул тлаьхъа Абу Бакран тайпана нах схьабакхира, цара длаваьккхира иутба. Царна моьттура Абу Бакр велла, цу Аллах'ан мостаг'чуьнга длахайитира цара, нагахь иза лахь, шаьш церан хьенех вуьйр ву аьлла.

Шен х'усамехь маьнги тле охьавиллира кхетам чохь воцу Абу Бакр, г'ийла цунна гондахъа хьийзара да-нана, ций дладоккхуш, ченах цанвеш. Масех сахьт даьлча кхетам чу веара Абу Бакр. Ша блаьргаш схьадоьллушехь цо хаьттира дега-нене: «Пайхамар муха ву?». Оьглазлоно лецира цуьнан да – «хьайна тлехь динарг ца гуш, цунах лаьцна хоьттуш ву хьо?», - аьлла, аравелира иза чуьра. Нанас сагатдора цунна, цуьнга х'ума кхаллийта а, малийта а лууш яра и, амма Абу Бакра юха а хаьттира: «Пайхамар муха ву?», - аьлла. «Суна цунах дерг ца хаьа, цхьаь яяхъа хьайна», - олура нанас. Дуй биира Абу Бакра, Пайхамар муха ву хаалц, цхьа а х'ума юур а яц, мер а яц ша аьлла. Нанна ца хаьара цунах лаьцна хьаьнга хоттур ду. Тлаккха Абу Бакра элира: «Умм Жам'илах' йолче а г'ой, цуьнга хатта». Иман диллина яра иза, амма ша бусалба хилар къайлахьора. Цуьнан неларе а яхана, нанас элира: «Абу Бакр ву шен нак'ост хоьттуш». «Мила ву цуьнан нак'ост?», - дуйхьал хаттар дира Умм Жамилата. «Мухьаммад ву-кх», - аьлла шена жоп делча, ша кхоьруш хиларна, цо элира: «Суна-м ца хаьа цунах х'умма а. Хьуна лаахь, Абу Бакрана тле дла-м йог'у со». Цхьаьна юхаяхара и шиь. Абу Бакран хьал а гина, йилхира Умм Жам'илах', цунах къахеташ дешнаш элира цо, амма Абу Бакра ша а витий, Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хьал дийца аьлла дехар дира. Амма йистхила сих ца лора Умм Жам'илах', ийзалора иза цуьнан ненах. Цунах кхеттачу Абу Бакра и шен нана хилар а, схьадийца мегаш хилар а довзийтира. Цул тлаьхъа жоп делира цунна Умм Жамилата: «Мог'уш а, маьрша а ву и». «Мичахь ву иза?», - тлаьххье хаттар дира цо. Аркъаман х'усамехь вуй хайитира цунна Умм Жам'илата. Самукъаделира ненан, - «х'инца мукъане малахъа х'ара», - аьлла хьаьвзира и. Амма Абу Бакр юха а реза ца хилира, цо элира: «Валлах'и, мер ма дац ас, сайн блаьргашца Пайхамар галлалц». Шена тлехь дина тазар а, шен лозу дег' а – дерриг а дицделла, Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ган лаам хьалхабелира цуьнан.

Халла Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) волче вахара Абу Бакр шен ненаца. Йиттина эрчаваьккхина, оьхуш ций долуш шен нак'ост Абу Бакр гича, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) члог'ла маравоьллира и. Абу Бакра элира цуьнга: «Х'ай Аллах'ан Элча, суна х'умма а ца хилла, со дика ву хьуна. Юьхь тлехь цхьаклеззиг х'ума бен дац сан». Цул тлаьхъа, охъа а хьйна, Абу Бакра дехар дира Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шеца йолу шен нана дине кхайкха, цунна Аллах'е дола де аьлла. Тлаккха Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шен беркате ши куьг хьала а айдина, дола дира и Ислам-дине ялор доьхуш. Ша лаьттачехь иман а диллира Абу Бакран нанас. Самукъа совдаьлла хьалаиккхира Абу Бакр, шегара хьал дицделлера цунна. Иштта дине еара цуьнан нана Салмах'.

Маккахь керста наха хьийзабора бусалба нах, шайн дин лело ца буьтура. Цкъа Абу Бакр цигара х'ижрат дан новкъаваьллера. Цхьана юьрта кхечира иза, цу юьртахь вевзуш а вара и, цигара эло хаьттира: «Хьо стенга ваха ваьлла?». «Сайн къомо лен ца витина, Аллах'ан новкъахь х'ижрат дан араваьлла ву со», - жоп делира Абу Бакра. Тлаккха цу эло элира: «Хьо саннарг ара а ца волу я ара а ца воккху! Тхуна гергахь хьо йоккха меттиг йолуш ву, кхинаш санна ма вац хьо. Хьуна-хьайна длаваха лиьча а, хьо вохуьйту ма дац тхо». Оцу кепара члог'ла везаш вара Абу Бакр нахана. Ша тле а

хлуттур ву, гю а лоцур ду элира эло, тлаккха Абу Бакр юхавирзира. Цуьнца цхьаьна Макка а веана, цо кхайкхам бира: «ХІай кьурайшийн охІла, Абу Бакр ас ларвеш ву шуна! Цунна шух цхьаммо а новкъарло ма йойла-кх». Иштта Маккахь шен Далла Ибадат деш висира Абу Бакр.

Цу юккье хан яьллера, мушрикаша бусалба нах хьийзабора, баланаш совдевллера церан, тлаккха Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Мадинате хІижрат дарца омра дира бусалбанашка. Цара хІижрат дира. Цул тІаьхьа Абу Бакре хаам бира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «АллахІа пурба делла суна хІижрат дан Мадинате, ткъа хьо сан накъост а ву». И дешнаш хезча, дукха хазахетта, вилхира Абу Бакр. Цуьнан йоІа, Асмáа, тІоьрмиг кечбира цаьршинна. И дІабехка шена хІума ца карийча, шен бедар тІера ши кийсак яьккхина дІабихкира цо и. Тлаккха Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) цІе тиллира цунна «ЗáтуннитІо́кьайн» аьлла.

Цул тІаьхьа новкъавелира и шиь, Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) уггар а кхераме некъ бара и.

Новкъа воьдуш Абу Бакр Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) цкъа хьалхаволура, юха тІаьхьавуьсура, юха агІора волура. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хаьттира: «ХІай Абу Бакр, и хІунда леладо ахь?», - аьлла. Цо жоп делира: «Хьуна зен дан кхоьссинарг хьуна ца кхетийтархьама». И дара - Абу Бакрана Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шен сил а чоІа везар.

Цхьана хьеха кхаьчча, воьддушехь цхьаьна чу а ца воьдуш, цкъа хьалха Абу Бакр чувелира, хІумма а дуй хьажа, Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) собар де а аьлла. ХІумма а ца карийча, чукхайкхира цо иза. И а дара Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) везар. Цу хьехахь кхо де даьккхира цаьршимма. Абу Бакр воьлхура, Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) зен хиларна кхоьруш. Тлаккха сийдолчу Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира цуьнга: «ХІай Абу Бакр, гІагІане ма хила хьо! АллахІ ву хьуна вайшинца».

Пайхамарш дІабевлча, АллахІа ша цхьа стаг къаста а вина, Пайхамарна уллехь, Ша шуьшинца ву аьлларг цхьа Абу Бакр бен вац.

Цул тІаьхьа Мадинате дІавахара Пайхамар а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), Абу Бакр а.

Абу Бакра дуьйцу, шаьшшиь новкъахь чоІа хьагвелла а, меца а, гІелвелла а волуш цхьана четар тІе кхечира бохуш. Шен даьхни лелош, ехаш зуда яра цу чохь. Цуьнан шура луш йоцу газанна шен беркате куьг хьаькхира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), тлаккха цунна шура еара. Оза а оьзна, Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дІакховдийра ша иза бохуш дуьйцу Абу Бакра. ЦхьакІеззиг мала а мелла, юха схьакховдийра цо и, шега малийта. «Мала ахь, кхин а мала ахь», - элира ша бохуш дуьйцу Абу Бакра. «ВаллахІи», - боху цо, - «Пайхамар и молучера саца ма ца сецира, сан хьогалла дІаялалц». Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шура мелча, шен хьогалла дІаелира боху Абу Бакра. Иштта и шура ца лучу газано шура елча, и долахь хилла зуда дине еара, Элчанехь (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) и билгало а гина.

КхидІа ваха новкъавелира и шиь. Наха хоьттурса Абу Бакре хьоьца верг мила ву, Абу Бакр нахана вевзуш вара, йохк-эцар лелош хилар бахьана долуш. Тлаккха Абу Бакра жоп лора царна: «Суна некъ гойтург ву хІара», - олий. Ткъа цо буьйцу некъ – нийсонан некъ бу, декъалхиларе вуьгуш болу а, ялсамане кхачош болу а. Иштта гІаш некъ беш Мадинате дІакхечира и шиь.

Цхьа а меттиг я цхьа а гІазот дац, Абу Бакр Пайхамарца (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хиллий бен. Гуттар а цунна уллехь вара и.

Кху Ислам-динехь хIун меттиг ю Абу Бакран? Пайхамара муха хастийна и?

Абу Бакр цкъаллиг-цкъа Аллахлах тешарехь шек хилла вац. Оццул чIогIа иман дара цуьнан. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) боху: «Дерриг умматан иманний, Абу Бакран иманний терзан тIехь дуьстича, Абу Бакран иман совдер ма дара». Кхин а боху Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Цъаьнце а къамел дина ма дац ас, дуьхьал вист хуьлуш я сан къамел юхатухуш бен, Абу Бакр воцучуьнца. Цо тIе а лоций, кхочушдора».

Кхечу хьадисехь аьлла Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Дуьнен чохь сайна доттагI лоцуш хиллехь, Абу Бакр лоцур ма вара ас».⁷ Иштта кхечу хьадисехь а аьлла Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Абу Бакрий, Iумаррий ялсаманехь болу баккхийчеран элий бу»⁸.

Дуьххьара иман диллинарг а, дуьххьара шена Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ялсаманица кхаь баьккхинарг а, пайхамарш дIабевлча, дуьххьара ялсамане чу гIур верг а, нах дуьххьара дине кхайкхинарг а, дуьххьара Аллахлах новкъахь харж йинарг а, дуьххьара Элчанна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) тIе а хIоьттина, цуьнгахьа гIо даьккхинарг а ву Абу Бакр.

Цкъа араваьллера Абу Бакр, новкъахь Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дуьхьалкхийтира цунна. ТIаккха цо хаьттира: «ХIай Аллахлах Элча, хьо ара хIунда ваьлла? ХIумма а долуш-м ца лела хьо?». Мацалло араваьккхина ша аьлла жоп делира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Абу Бакра элира: «ВаллахIи, хьо санна мацалло ара ма ваьккхина со а». Жимма Iийча Iумар дуьхьалкхийтира цаьршинна. Iумара а хаьттира и шиь ара хIунда ваьлла ву. Мацалло араваьккхина хиллера Iумар а. ТIаккха Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Тхойшиь а ву-кх иштта мацвелла араваьлла». Шортта а рицкъ долуш хилла волу Абу Бакр шен кийра Iехо а кхалла хIума йолуш вацара, шен берриг а бахам Аллахлах новкъахь дIа а хьажийна.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Сан умматехь уггар чIогIа умматца кьинхетама верг Абу Бакр ву»⁹.

Пайхамарах (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) цъаьдолу хIуманаш тера долуш вара Абу Бакр. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьллера: «Аллахла жоьжахатих кIелхьараваьккхинчуьнга шайна хьовса лаахь - Абу Бакре хьовса».

Цкъа Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хаьттира: «Тахана марха хьан кхаьбна шух?», - аьлла. Абу Бакра ша кхаьбна элира. Юха хаьттира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Цомгушчунна зерат хьан дина шух тахана?», - аьлла. Абу Бакра ша дина элира. ТIаккха хаьттира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Стаг дIаволла мила вахана шух?». Абу Бакра ша вахана элира. КхидIа хаьттира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Мискачу стагана сагIа хьан делла шух тахана?», - аьлла. Абу Бакра ша делла элира. Цъхана ден чохь дина и диь хIума Абу Бакра, тIаккха Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Цъхана ден чохь и диь хIума вовшахкхетар ма дац, уьш шегахь вовшахкхеттарг ялсамане гIур волуш бен»¹⁰.

Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вара дуьйцуш, ялсаманин бархI неI хилар, марха кхобуш хиллачуьнга «Райхан» олучу неIарехула чу гIо эр ду, сагIа луш хиллачуьнга сагIанан неIарехула чу гIо эр ду бохуш. ТIаккха Абу Бакра хаьттира: «ХIай Аллахлах Элча, - «оцу бархI неIарх хьайна луучехула чу гIо», - аьлла шега кхойкхун верг ван а вуй аьлла?». Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Ву, хьо царех хиларе сатесна а ву со».¹¹

⁷ Бухарий: 467

⁸ Тирмизий: 3665

⁹ Тирмизий: 3791

¹⁰ Муслим: 1028

¹¹ Бухарий: 1897

Духар хьорканал охьадалийтиначуьнга кьемат-дийнахь Аллахи длахьожур вац бохуш, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дийцича, Абу Бакра элира: «Хйай Аллахлан Элча, сан духар охьадолу, хьала-м узу ас иза, хьорканал охьа мосазза долу». Охьадолуьтүш лелош ца хилла цо и, дукха оза волуш, гюдаюкьахь лаьтташ ца хилла, охьаоьхуш. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) жоп делира цунна: «Даг чохь куралла яц хьан». Куралла ца хилчхьана охьадалийти мегар ду бохург дац иза. Абу Бакра а ма ца боху ша хьорканал охьадолуьйтий леладо духар. Охьадолу шен, делахь а, хлоразза а юха хьалаузу ша бохура цо. Ткьа Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) жоплах луург ду – цо кураллина деш дац иза, мелхо, охьа мосазза долу хьалаузу цо, охьа а долийтий ца лела.

Кхечу хьадисехь аьлла Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Тхо цхьанне а декхарилахь дисина ма дац, Абу Бакр воцчунна, ткьа цунна бекхам Аллахла кьемат-дийнахь бийр бу». Цул тлаьхьа элира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Цхьаьннан а даьхнино гю дина ма дац суна, Абу Бакран даьхнино санна». И дешнаш шена хезча Абу Бакр вилхира.

Цкьа цхьана стага сагина кхача беллера Абу Бакрана. Кхалла а кхаьллина, и мичара баьлла бу хаьттира цо цуьнга. Цу стага жоп делира, хьенехо шена деллачу ахчанах эцна бу ша аьлла. Тлаккха Абу Бакр бага пелг боьллина, ша кхаьллинарг охьаелетто герташ вара. Цунна хьара и ахча хьарам ахча дарий. Дукха члогла Абу Бакр охьаелетто герташ, цхьамма элира цуьнга: «Жимма кьахета хьайн деглах». «Валлахли, цу кхачанах сайн кийрахь цхьа хлума дуьтур ма дац ас», - жоп делира Абу Бакра. И кхин соцург ца хилла, кхечо хьехар дира: «Шортта а хи мийла, тлаккха леттор ву хьо», - аьлла. И кхочуш а дина, юха а бага пелгаш иттира Абу Бакра. Хлара дийциначо боху: «Валлахли, Абу Бакр саца ма ца сецира, и ша кхаьллинарг охьаелеттаялалц». Ткьа тахана ма дукха бу-кх, нехан рицкьанах бен, хьарам рицкьанах бен чам ца кхеташ.

Цхьана дийнахь Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), маьждиг чу а ваьлла, Абу Бакр схьа а кхайкхина, и шена аьтто аглора длахлоттийра, тлаккха лумар схьа а кхайкхина, шена аьрро аглора дла а хлоттийна, цушиннан куьйгаш а лаьцна, уьш хьала а айдина, элира: «Кьемат-дийнахь иштта гловттор долуш ду тхо».

Шена гина ган дийцинера Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Кад буьззина шура еара суна, вуззалц и мелира ас, цул тлаьхьа Абу Бакре длабелира ас и кад». Асхьабаша хаьттира цуьнга: «Хйай Аллахлан Элча, илма дуй и?», - аьлла. Ду аьлла жоп делира цо царна.

Пайхамаррий, Абу Бакрий, лумаррий, лусманний Ухьуд лам тле хьалабевллера. Хазакетар совдаьлла лестира и лам. Шен ког охьа а тоьхна, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Саца хьо, хйай Ухьуд, хьуна тлехь пайхамаррий, сиддиккий, ши шахиддий ву».¹²

Иштта Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьллера: «Цкьа а Абу Бакр санна цхьа а пайде хилла ма вац суна, деглаца а, даьхница а».

Шен асхьабашка хаттар дира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), цхьанне а ган гиний аьлла. Цхьамма шена гина элира. «Стиглара терза охьа а деьна, хьо цхьана аглора виллира, вукху аглора Абу Бакр виллира, ахь даздира терза, юха цхьана аглора Абу Бакр, вукху аглора лумар виллира, Абу Бакра даздира терза, тлаккха цхьана аглора лумар, вукху аглора лусман виллира, лумара даздира терза, цул тлаьхьа стигал хьаладахара и терза», – дийцира шен ган асхьаба Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна).¹³ Абу Бакран кхечарна тлехь долу дозалла ду иза.

Цхьа хан-зама яьлча, ша Макка яккха ваханчу дийнахь, цигара бахархошка хаам бинера Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Ара а ца волуш, шен хлусамехь ийначунна а, Калбанна чу ваханчунна а, Абу Суфьянан хлусам чу ваханчунна а хлумма а дийр дац», - аьлла.

¹² Абу Дэвуд: 4651

¹³ Абу Дэвуд: 4634

Макки чу доглуш эскар ду аьлла хабар хезна, цхьа воккха стаг аравелира шен жима йол эцна, и бакъ дуй хьажа. Цуьнан гергара нах берриш а, иман диллина, Мадинате длабахана бара. Бляьрса доцуш, кьена стаг вара и, цхьана лома тле а вьлла, хьаттира цо шен йоьле: «Хлун го хьуна?», - аьлла. «Вайна тедоглуш эскар го суна», - жоп делира йола. «Вайна хезнарг бакъ ду-кх», - элира воккхачу стага. Жимма ийна юха а хьаттира цо: «Ткъа хлнца хлун го хьуна?», - аьлла. Йола элира: «Цхьаь ву оцу эскарна агловолуш, хьалхаволуш, тлаьхьавуьсуш воглуш». Юха а хан ялийтина хьаттира цо: «Хлнца хлун го хьуна?», - аьлла. «Дласадаьржаш ду эскар», - жоп делира цунна йола. Хуьлчух кхеташ волучу воккхачу стага сихха чукхачаве ша элира.

Сихвелла чувьодуш а волуш, Макки чу кхьачачу бусалба наха схьа а лаьцна, Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) тле длавигира и, шен йолаца цхьаьна. Хлунда аьлча чохь ийначунна хлумма а дийр дац ма аьллера Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Цара элира: «Хлай Аллахлан Элча, хлара стаг араьх вара, схьа а лаьцна, схьавалий оха хлара». Улলেখь лаш волу Абу Бакр цецвелира, бархл-исс шараьх цунна гина воцу цуьнан да Абу Кьухьафа вара и воккха стаг. Ма инзаре хлума ду иза – кьанвелла да ву схьавалийна, вен а там бу и, я кхидерг хила а.

Тлаккха Абу Бакра Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Хлай Аллахлан Элча, сан да ву иза». Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хууш ма дара и Абу Бакран да вуй, цуьнан накьост хилла вара и дин тедале дуьйна а. «Хлай Аллахлан Элча, Ислам-дине кхайкхьа цуьнга», - аьлла, дехар дира Абу Бакра. Шен накьосте болучу ларамца, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) жоп делира: «Хлай Абу Бакр, и шен хлусамехь ийнехь а, и волче вахана, дине кхойкхур ма вара ас иза. Хьуна лааьхь, цуьнан хлусаме дла а вахана, иза дине ма кхойкху ас». «Хлан-хла, хлан-хла, хлай Аллахлан Элча, мелхо, и ву хьуна тлеван везарг», - элира Абу Бакра.

Шен беркате куьг цуьнан накханна тле а диллина, - «Ислам-дине вола», - элира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Тлаккха Абу Кьухьафас - «ашхладу ан ла илахла иллаллахл, ва ашхладу анна Мухьаммадан расулуллахл», - элира. Велакъежира Абу Бакр, хазахетта. Пайхамарна а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хийтира хаза, и дине веьна а, Абу Бакрана хазахетарна а. Иштта дине веара Абу Бакран да Абу Кьухьафа.

Цул тлаьхьа Мадинате юхабирзира уьш.

Пайхамар а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), Абу Бакр а, кхиболу хлжрат дина асхьабаш а Мадинатехь лаш бара. Жихлад дора цара, дин даржош, нах дине кхойкхуш. Аллахла толамаш а лора бусалба нахана. Кху лаьттан букъ тлехь массанхьа а Ислам-дин даьржинера. Ондда пачхьалкх а кхоьллира бусалба наха.

Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дийна а волуш, шен хлусаме кхо бутт боьжна гинера лаьшатна генах. Генаш члогла дика туьдуш волчу шен дега Абу Бакре дийцира цо и, ткъа цо и муха тидира вай тлаьхьо дуьйцур ду.

Шен тлаьхьарчу хьажжехь, нахе мохь тоьхна, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) тедоглуш шараьх ша ца ган мега, ша хьаж ца дан мега элира. Дикка ладогла шег аьлла, хьехам бира Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) царна: Аллахлаца накьост ма лаца, динехь керла хлуманаш юкьа ма даха, кхьаьнаш ма ийде, бусалба стеган ций тле а, сий тле а ма кхийда, иштта кхидолу а дика де, вон ма де олуш. Цул тлаьхьа Мадинате юхавеара Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна).

Цигаьхь дийцира цо (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Цхьана стагана харжам беллера Аллахла: дуьне я эхарт. Цо эхарт хьаржира», - аьлла. Шен шина куьйгаца корта схьа а лаьцна, охьа а лахвелла, вилхира Абу Бакр. Асхьабаш цецбевлира цунах, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) цхьана стеган дийцар дийцарх, Абу Бакр хлунда воьлху ца хьара царна. Цхьа Абу Бакр бен вацара кхетта, цо ша вуьйцуш вариь а, Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) кхалха герга вуй а.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) эскар кечдира жихладе хъажо румхошна дуьхьал. Цуьнан коьрте хлоттийра цо берхитта шо долу Усама ибн Зайд. Кечдина лаьтташ эскар долуш, цомгуш хилира Аллахлан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Ткъа цу эскарх хилларг тлаьхьа дуьйцур ду вай.

Іаишате олура Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Сайна даийначу длаьвшан асар хаало суна», - жуьгти зудчо даийнера иза цунна.

Корта лозура Элчанан (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), лазар члагделира цуьнан. Шен асхьабашка ламаз дайта маьждиге ара ца валалуш, масех дийнахь Іиллира и. Таккха цо ома дира цаьрга Абу Бакр хьалха а ваккий ламаз де аьлла. Іаишата элира Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «ХІай Аллахлан Элча, Абу Бакр чога воьлхуш ву, хьалхаваьккхича ламаз далур ма дац цуьнга». «ХІан-хІа, хьалхаваккха Абу Бакр», - аьлла жоп делира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Шолга а элира цуьнга Іаишата, амма Элчанера (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) юха а изза жоп хилира цунна. Абу Бакр хьалхаваккха кхузза элира Аллахлан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Цул тлаьхьа Абу Бакр имам волуш ламаз дора бусалба наха. Ткъа Пайхамар меттахь Іуьллуш вара.

«Кху латта букь тІехь уггар Іоли волу кхоъ хьан хІусамехь длавуллур ву», - аьлла тидинера Абу Бакра Іаишатан Іан, вай хьалхо дийцина долу. ХІижрин рузманца цхьайтталІачу шеран рабІІул аввал баттахь, шийтталІачу дийнахь, оршот-дийнахь кхочушхилира цу Іенах цхьа дакъа. Цу дийнахь Аллахлан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дІакхелхира, шен кхузткъе кхо шо долуш. ДІовш бахьана бен дацара, АллахІа цунна шахІидийн дарж далархьама хлоттийна.

Ткъа Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дуьненчу ваьлла хан хууш яц. Вайн хуург – оршот-дийнахь дуьненчу ваьлла хилар ду, иза Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) довзийтина долу дела. Амма бутт а, де а девзуш дац вайна. Цхьа а шайн бух болуш дац Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дуьненчу ваьлла де ду бохуш, наха схьакъестош долу денош. Шен кхузткъе кхаа шарахь цкъа а даздина дац Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ша вина де, я дазде аьлла ома дина а дац, иштта асхьабаша а ца даздина, я царел тлаьхьа хиллачу табиІинаша а ца даздина, кхидІа царна тлаьхьабогІучара а ца даздина, мазхІабийн дайша а ца даздина, я дазде а ца аьлла. Ткъа рабІІул аввал беттан шийтталІа де, Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вина де ду бохуш, даздеш верг – Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) кхелхина де даздеш ву!

Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дІакхелхича боьхна хьийзара асхьабаш, хьере хилла. И волчу чу а вахана, Абу Бакра элира: «ХІай Аллахлан Элча, дийна волуш а, кхелхича а ма хаза ву-кх хьо».

Цул тлаьхьа маьждиг чу велира Абу Бакр. Асхьабаш боьлхуш бара. Баттара тур даьккхина мохь бетташ Іумар вара, ша Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) велла аьллачуьнан корта боккхур бу бохуш.

«ХІай Іумар, охьахаа», - элира Абу Бакра цуьнга. Іумарна ца хезара и. Юха а элира цо: «ХІай Іумар, охьахаа».

Таккха кхайкхам бира Абу Бакра: «Мухьаммадна Іибадат деш хиллачарна хаййла, Мухьаммад дІакхелхина шуна! Ткъа АллахІана Іибадат деш воллучунна хаййла, АллахІ дийна ву шуна, цкъа а лийр волуш а вац шуна!». Цул тлаьхьа Къуръанан аят дийшира Абу Бакра: «Мухьаммад - элча бен ма вац. Цул хьалха а хилла элчанаш. Нагахь иза лахь я вехь, (керстаналле) юхадерза дохку шу? Ткъа (Ислам-динах) юхаваьллачо АллахІана деш цуьрриг а зен дац. АллахІа совІат дийр ду шукардечарна».¹⁴

¹⁴ Сурат Алі Имран, аят: 144

«Хіай Абу Бакр, и аят Къуръан чуъра ду?», - хаттар дира шена дуъхъара хезча санна хеташ волчу Іумара. Абу Бакра ду аьлча, діа а сецна, воьлхуш Іара Іумар. Кхетам чуъра а ваьлла, Іумар охъавуьйжира аьлла а деъна.

Іаишатан хІусамехъ кхелхира АллахІан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Шаьш беллачехъ діабухкуш ма-хиллара пайхамарш, вайн пайхамар а воьллира цу чоьхъ діа. Абу Бакра элира шен йоьле: «Хъан хІусаме боьжна хиллачу кхаа баттах хІара хьалхарниг бу хъуна».

Ансараш болче а вахана, Іумаран а, Абу Іубайдин а куьйгаш схъа а лаьцна, - «кхушиннах цхъанна байлат де», - элира Абу Бакра. «ХІан-хІа, мелхо, оха хъуна до байлат», - аьлла, цуьнан куьг а лаьцна, байлат дира Іумара. Цунна тіаьххье массара а дира Абу Бакрана байлат, иза шайн амир хоржуш.

Цул тіаьхъа Іумара нахана хутІба дира, цо элира: «Пайхамара Абу Бакр шуна хьалха а ваьккхина ламаз дайтирий?». «Дайтира», - жоп делира цунна. «Ткъа хІинца Абу Бакрал а хьалхавала лууш, цунна тіехъ амир хІотта лууш мила ву шух?», - хаьттира Іумара. Асхъабаша элира: «АллахІаца ларло тхо Абу Бакрал хьалхадовларх, цунна тіехъ амиралла лелорх». «АллахІа халиф хаьржина иза», - элира Іумара. Цо и аьлча, - «валлахІи, цкъаллиг-цкъа цхъана денна я цхъана буьйсанна амир хила лиъна ма дац суна, я АллахІе цкъа а дехна а ма дац ас иза», - жоп делира Абу Бакра.

Иштта бусалба нехан халиф хІоьттира Абу Бакр, Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) діакхелхича.

Шена тіаьхъа Абу Бакр халиф хирг хилар дешнашца схъа ца аьлlexъ а, дуккха а ишарш йира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Ша діакхалхале, меттахъ Іуьллуш волуш, Іаишате элира цо: «Абу Бакр а, хъайн ваша а схъакхайкха. Со кхоьру-кх цхъаъ в́аларна, ша Абу Бакрал а Ілои ву аьлла». Иштта цу юкъадогІу хІижрат деш Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шеца Абу Бакр харжар а, ламазехъ и хьалхаваккхар а, ша ца каравахъ, Абу Бакрана тіе Іло алар а, шена тіаьхъавогІуш волчу Абу Бакрана а, Іумарна а тіаьхъад́аза алар а, бусалба нах хІижратан иссалгІа шарахъ хъаж дан и хьалхаваьккхина Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) бахийтар а.

Іаишате хаьттинера: «Пайхамара шел тіаьхъа халиф хоржуш хилча, мила хоржур вара цо?», - аьлла. «Абу Бакр хоржур вара», - жоп делира Элчанан (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хІусамнана йолу Іаишата. «Ткъа цул тіаьхъа мила хоржур вара?», - хаьттира цуьнга. «Іумар», - элира цо. Шортта а бу кху тайпа Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Абу Бакр халиф хІоттийта лууш хилар гойту хиламаш.

Ша халиф волуш Абу Бакра дина пайданех цхъадерш

АллахІан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) діакхелхиначул тіаьхъа, туьрах кхерабелла дине баьхкина болу, кхоччуш шайн дегнаш чу иман кхаьчча боцу нах динера арабевлира. Бусалба пачхьалкх кхаа декъе екъаелира: шайн динехъ чІагІ а белла севцарш а бара, закат ца дала дуьхьалбевлларш а бара, динах юхабевлларш а бара. Маккахъ а, Мадинатехъ а, Тіаифехъ а берш боцуьрш, бисинарш дуьхьалбевллера. ТІаккха Абу Бакра элира: «Динах юхабевллачаьрца а, закат лур дац аьлла дуьхьалбевллачаьрца а тіом бийр бу ас». Асхъабаша элира: «Закат лур дац аьлла дуьхьалбевлларш АллахІ цхъаъвеш ма бу, уьш Іадда хІунда ца буьту ахъ?». «ВаллахІи, ламазний, закатний юккъехъ къастамаш бечаьрца тіом бийр ма бу ас», - жоп делира бусалба нехан амира Абу Бакра.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ша діакхалхале румхошна дуьхьал кечдина эскар дара аьлла хъахийра вай, коьртехъ Ус́ама а волуш. Абу Бакра арадаьккхира и эскар АллахІан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) діахъажош хиллаче. Асхъабаша хаьттира цуьнга: «Румхошна дуьхьал а ца дохуьйтуш, динах юхабевллачаьрца тіом бан хІунда ца дохуьйту ахъ и эскар? Вайн ницкъ а тіелбелла, дуккха а тайпанаш динах юха а девлла. Вайна Мадинатехъ эскар ма

оьшу, тѣа и ца хилахь, вайн ницѣ кхин а геллур бу». «Валлахи, Аллахлан Элчано айбина йолу байрахх охьайохуьйтур ма яц ас! Цо длахьажо кечдина хиллаче дла а хьажор ма ду ас и эскар», - жоп делира царна Абу Бакра. Юха а элира цара: «Цу эскаран коьрте воккхox верг мукъане хлоттавехьа, Усáма жима ма ву». «Валлахи, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) коьрте хлоттийна волу Усáма дла а ваьккхина, цуьнан метта кхиниг хлоттор ма вац ас», - аьлла, Усама тлехь волу говр а лаьчна, румхошна дуьхьал жихладе арадаьккхира Абу Бакра эскар. Усáмас элира: «ХIай халиф, со охьавуссу я хьо кху говранна тле хуу». «Валлахи, хьо я говрара охьа а ма ца вуссу, я со цу тле а ма ца хуу», - чIагIо йира бусалба нехан амира Абу Бакра. И эскар новкъадаьккхира цо.

ХIун пайда белира Абу Бакра длахьажийначу эскарх?

Цхьацца ярташ юххехула а, юккъехула а дуьйлуш, румхошна дуьхьал арадаьккхина доьдуш долу эскар гича, ойла йира динах юхабевлачара а, закат ца дала дуьхьалбевлачара а: «Ванах, оццул ондачу пачхьалкхана дуьхьал дохуьйтуш долу эскар сел доккха хилча, Мадинатехь бухадиснарг ма ондда эскар хила деза! Дера, бусалба пачхьалкх-м хIинца а гIора долуш ма хилла», - аьлла, цхьаберш юха дине а баькхира царех. Тѣа дине ца баькхиначаьрца а, закат лур дац аьлла дуьхьалбевлачаьрца а тIом а бина, толамца юхавеара Абу Бакр. Цу дийннахь Усáма а веара румхошна тIехь толам а баьккхина юха.

Абу Бакра дуккха а нах юха дине балийра, бусалба нах цхьа дегI хилла длахиттийра цо.

Иштта Къуръан вовшахтоьххарг а Абу Бакр ву. Къуръан дагахь хууш болу бусалба нах дукха дIакхелхира, тIаккха тѣе цхьаь шо долу Зайд ибн Сáбите вовшахтохийтира и Абу Бакра. Ша ваьлча, Зайда аьллера: «Валлахи, лам цхьанхьара кхечанхьа дехьабаккха аттох хир ма дара суна, Къуръан вовшахтохарал а», - оццул хала болх бинера цо.

Дуккха а пайданаш дира Абу Бакра ша халиф волуш, цуьнан диканаш а, цуьнан иман а дийцина вер воцуш.

Хан дIаюьдура. Шина шарахь кхаа баттахь халиф лаьттиначул тIаьхьа, цомгуш хилира Абу Бакр. Меттахь Iуьллуш а волуш, ша дийна а волуш, шена тIаьхьа хир волу халиф харжа элира цо. Баккий асхьабаш цхьацца чу а кхойкхуш, Iумарах лаьчна хиттира цо цаьрга. Массара а хеставора Iумар, шайна юккъехь уггар гIолиниг и ву олура. Iусман вара Абу Бакра дуьйцург дIаяздеш. «Ас сайна тIаьхьа хоржу», - олушшехь, кхетам чуьра велира Абу Бакр. Тѣа Iусмана Iумаран цIе дIаязйира. Ша меттавеьча - «мила дIаязвира ахь?», - хаьттира Абу Бакра. Шен лаамехь ма-хиллара, дIаязйинарг Iумаран цIе юй хиьча, - «АллахI реза хуьйла хьуна. Со Iумар харжа лууш вуй хаьара хьуна?», - хаьттира юха а Абу Бакра Iусмане. Хаьара шена аьлла жоп делира цунна Iусмана.

Абу Бакр, цамгаро лаьчна, меттахь Iуьллуш а волуш, ламазехь хьалхаволуш Iумар вара, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шен метта Абу Бакр хьалхаваккхаре терра.

Хижрин кхойтталгIа шарахь, жумада áхира баттахь, Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) кхелхинчу оршот-дийнахь, цуьнан кхелхаш хилла йолу кхузтѣе кхо шо хан а йолуш, пхийтта дийнахь лазар лайна, дIакхелхира Абу Бакр, АллахI реза хуьйла цунна! Тѣа Iаишатан хIусаме шолгIа бутт буьйжира. Шен доттагIчунна - сийдолу Элчанна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) улле, Iаишатан хIусамехь дIавоьллира Абу Бакр Ас-Сиддикь.

Цунна тIаьхьа Iумар хIоьттира бусалба нехан халиф.

Къонахаша Абу Бакр хастийна меттигаш ю дукха, вай царех цхьаерш хьахор ю.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) сагланаш ло аьлладу дийнахь, - «тахана-м Абу Бакрал хьалхавер ву со», - аьлла хеташ вара ша бохуш дуьйцу Iумара. Нийсса керадеъна даьхни дара цуьнгахь. Нийсса юккъехула и декъа а декъна, ах Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дIаделира цо. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хаьттира цуьнга: «Хьайн доьзална хIун дитина ахь?». «Сайн даьхних нийсса ах дитина ас», - жоп делира Iумара.

ТIаккха Абу Бакр веара шен сагIа схьадохьуш. Цуьнга а хаттар дира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Хьайн доьзална хIун дитина ахь?». «АллахI а, Цуьнан Элча а витина ас», - элира Абу Бакра. Буха цхьа а хIума ца дуьтуш, шен дерриг даьхни схьадеънера цо. Iумара элира: «ВаллахIи, кхул тIаьхьа кхин цкъа а Абу Бакраца къовсалур ма вац со». Кхин а боху Iумара: «ВаллахIи, Абу Бакрал хьалхавала мосазза хьожу, эша ма оьшура со».

Iалий вара цхьана дийнахь хьехам беш нахана. Цо хаьттира: «Уггар майра стаг мила ву хаьий шуна?». Цара элира: «Хьо ву-кх». Баккъал а, чIогIа майра хилла ву Iалий. Цо элира: «Со цхьаьнце а летта ма вац, ас цунна тIехь толам боккхуш бен. Делахь а, уггар майра стаг – Абу Бакр ву». Наха цу хьокъехь хаттар дича, шена гинарг дийцира Iалийс: «Тхо Бадр гIазотехь долуш, Пайхамар ларо хаьржинарг Абу Бакр вара».

Кхин а дуьйцу Iалийс: «Массо агIора Пайхамарехьа гIо дуьйхуш, мушрик нах цунна тIе ца кхочуьitura Абу Бакра. Царна дуьхьал летара и: цхьаь дIатоттуш, важа схьаозош, кхечунна тухуш. ««Сан Дела – АллахаI ву», - алар бахьана долуш, и вен гIерташ ду шу?», - бохуш цаьрга. ВаллахIи, цу дийнахь Пайхамарна тIехIоьттинарг цхьа Абу Бакр бен ма вацара! Тхо хьоьжуш лаьтташ ма дара». Маж тIадош вилхира Iалий, ша и дийцича.

Цул тIаьхьа хаьттира Iалийс: «ФирIавнан заманара бусалба ву гIоли я Абу Бакр ву?». Бист ца хуьлуш лаьттара нах. «ВаллахIи, Абу Бакран цхьа сахьт хан тоьлла ма ю, дуьне дуьззина фирIавнан заманара бусалба нахал а».

Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хIусамнанас, Абу Бакран йоIа Iаишата дуьйцу, шаьш новкъахь долуш, зIе яйнера шен бохуш. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шаверг саца а вина, лийхира цуьнан и зIе. Кхин ца карош, Iарж а елла, дIавижира Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). ТIаккха цхьана стага Абу Бакре элира: «Хьайн йоIа динарг хаьий хьуна?». «ХIун дина цо?», - хаьттира Абу Бакра. «Шен яйна зIе бахьанехь, хIара дерриг эскар сацийна цо, хи доцучу меттехь. Я вайгахь керахь хи а дац». ОьгIазвахана, шен йоIана дов дира Абу Бакра. Iуьйрене бевлира уьш ламаз эца хи а доцуш. ТIаккха латтаца тема дан магош аят доьссира. Асхьабаша иштта ламазаш а дира. КхидIа дуьйцу Iаишата, шаьш новкъадовла кечделла, эмкал хьалагIаттийча, шен зIе цунна кIелахь Iуьллуш хиллера бохуш. Ткъа асхьабаша элира: «ХIай Абу Бакр, валлахIи, хьо а, хьан доьзал а беркат ду-кх».

Цкъа Iамр ибн Iаса хаьттира: «ХIай АллахIан Элча, нахах уггар дукхавезарг мила ву хьуна?». «Iаишат ю», - элира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Iамра юха а хаьттира: «Ткъа стегарех мила веза хьуна?». «Цуьнан да (Абу Бакр) веза суна», - жоп делира цо. «Цул тIаьхьа мила веза хьуна?», - хаьттира Iамра. «Iумар веза», - элира цо.

Iумара боху: «Абу Бакр вайн эла ву, вайх гIоли верг а ву, АллахIан Элчанна вайх массарел а дукхавезарг а ву».

Iалийс боху, АллахIаца чIагIо еш: ««Сиддикъ» цIе АллахIа стиглара йоссийна ма ю Абу Бакрана».

Асхьабаша боху: «Бадр гIазотехь Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) лом хилла ларвира Абу Бакра».

Iалий цкъа Иракехь хьехам беш а волуш, цхьана стага, мохь тоьхна, элира: «ХIай адамашлахь тоьлла верг! ВаллахIи, хьол гIоли цхьа а гина ма вац суна». ТIе а кхайкхина, Iалийс хаьттира:

«Аллах!ан Элча гиний хьуна?»». Ца гина шена элира цу стага. «Абу Бакр а, Іумар а ца гина хьуна?»», - хаьттира юха а Іалийс. Гина ца хиллера цунна. ТІаккха Іалийс элира: «Ахь хьайна Пайхамар гина аьлলেখь, ас корта боккхур бара хьан! Ткьа Абу Бакр я Іумар гина аьлলেখь, ас тухур ма яра хьуна!»

Вайн умматан Ф́ару́къ – бакъо-харцо къасториг волу Іумара аьлла-кх: «Абу Бакран дега тІера чо белира со».

Аллах!а Абу Бакраца ялсаманехь цхьаьнатухийла вай!

Іумар ибн Хаттаб

Пайхамарш дІабевлча, вайн умматехь уггар тоьлларг Абу Бакр Ас-Сиддикъ ву аьлла дийцира вай. Цул тІаьхьа уггар диканиг а, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шайна ялсаманица кхаь баьккхиначарех шолгІаниг а ву - Іумар ибн Хаттаб, Аллах! реза хуьйла цунна.

Іумар дийна а волуш кхаь баьккхинера цунна Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), шахІид волуш кхелхар ву аьлла.

И Іумар ву хьуна иза, Аллах!а, цо дин тІеэцча, цуьнгахула бусалба дин чІагІдина волу. Аллах!а цуьнан метта тІехь а, цуьнан даг чохь а бакъдерг лелийна волу. И вогуш вайча шайтІа цуьнан новкъара додуш хилла волу. Жабраил-малико шегара салам ло аьлла волу. Аллах!ан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шел тІаьхьа пайхамар хуьлуш хилча, и хир вара аьлла волу. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шена дукхавеза аьлла волу. Дуьххьара Кабанна хьалха, къайлаха а доцуш, ламаз дина волу. Цо аьлларг тІечІагІдеш, Аллах!а аяташ диссийна волу. Кошахь шеге хаттарш дан деанчу шина малике хаттарш дина волу.

Іумар вара Аллах!ах кхерар чІога долуш, майра а, доьналла долуш а, сий долуш а. Аллах!ах кхоьруш, вилхина, баьрхиша юьхь тІехь хершаш даьхнера цунна.

Аллах!ан мостагІчуьнца шога а, буьрса а вара и. Нахана Іумар вогуш гича, говрахь я эмкал тІехь волуш санна хеталора и. Амма говра хиьча, ши ког лаьттах текхара цуьнан, сел онда стаг волуш. Болар сиха долуш а, ша къамел деш - дІахезаш а, ша тоьхча – чІога лазош а къонах вара Іумар.

Къурайшийн цІийнах а волуш, Хаттабан кІант Іумар ву иза. «Абу Хьафса» а олура цунах. Пайхамара «Ф́ару́къ» цІе тиллинера цунна, нийсо-харцо къасториг ву аьлла.

Ма дукха ду-кх Іумаран диканаш, дийцина ца валлал. Царех муьлхург дуьйцур дара те вай, муьлхачунна тІера дІадуйлалур дара те, шадерш дийца-м вайна хан а тоьур ма яц.

Іумаран гІазоташ дийца вай? Ма дукха ду-кх уьш! Я цо паргІатдаьхна мехкаш, гІаланаш йийца вай? Ма дукха ю-кх уьш! Я цуьнан иман дийца вай? Ма доккха хилла-кх и! Я и Аллах!ах кхерар дийца вай? Ма чІога хилла-кх цуьнан кхерар! Я цо кху умматна дина пайданаш дийца вай? Ма дукха ду-кх уьш! Я цуьнан нийсо йийца вай? Ма чІога хилла-кх цуьнан нийсо яр!

Вай дуьйцур ду Іумаран диканех цхьадерш.

Маккахь вина а, кхиьна а ву Іумар. Майраллица а, меттан говзаллица а вевзура Іумар нахана. Цхьа а латар дацара, и цу латарехь говза волуш бен. Лекха а, гІора долуш а вара иза. Кху дуьнен чохь муьлххачу а махка вохуьйтуш, геланча а вара и. Іарбийн тайпанашна юккьехь дов доьжна, и дерзо вохуьйтург а вара Іумар. Бералলেখь дуьйна еша а, язъян а хууш вара иза.

Аллах! Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ваийтинчул т!аьхьа, бусалба дине мел веьнарг мушрик наха хьийзавора, етташ а, махкарабохуш а. Зийра Дала бусалбанаш, Шен мостаг!чуьнан куьйгахула. Дин кьайлаха т!еобцура наха. Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) веана пхеа шарахь бусалба дине веьнарг шовзткьа стаг цакхоччуш вара. Iумарна ша дине веьний хайта ца ваьхьара цхьа а.

Цхьана дийнахь Iумарна Умм Iабдуллах! це йолуш, цхьа бусалба зуда дуьхьалкхийтира. «Хьо стенга йоьдуш ю?», - хаьттира цо. Махкарайолуш ю ша аьлла жоп делира зудчо. Мича йоьдуш ю хаьттира цуьнга Iумара, «Хьабаша» олучу метте йоьдуш а хиллера иза. «Х!унда йоьдуш ю хьо цига?», - хаттарш дора Iумара. «Аллах!ана Iибадат дан йоьдуш ю со! Аша тхуна зенаш дина, хьийза а дина тхо, Iазап а Iовшийтина, тхайн Далла Iибадат дан а ца дити аша тхо!», - жоп делира Умм Iабдуллах!а. «Ди!аго, х!ета», - элира Iумара. Ч!о!а тамашина дара цо иштта жоп далар, и бусалба зуда а цецъелира Iумарх, и шога хилла волу дела.

Iамир ибн Раб!а хаьттира Умм Iабдуллах!е: «Iумаран кьамел к!еда хийтирий хьуна? Бусалба дине во!ур ву аьлла хетий хьуна и?». Цо жоп делира: «К!еда кьамел-м ди цо соьга». Iамир ибн Раб!а элира т!аккха: «Валлах!и, Хатт!абан вир бусалба дине деьча а, Iумар во!ур ма вац дине». Оццул ч!о!а наха т!еуьтуш дацара Iумар бусалба дине ван тарлуш хилар.

Т!аьхьарчу хенахь Iумар жимма к!адвеллера бусалба нахаца. Цунна гора мушрик наха бусалбанашна т!ехь латториг а, уьш мел ч!о!а шайн динах тасабелла бу а. Даг чохь шеко кхоллаелира Iумаран, - «нийса ду те и бусалба дин?», - аьлла. Амма дине веьна вацара и. Кхиболу нах санна ма вацара Iумар, Маккара эланех цхьаь вара и.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) до!а динера: «Я Аллах!, Ислам-дин ч!а!де ахь кху шина кьонахах хьайна дукхавезачуьнца – Абу Жаж!аца я Iумар ибн Хатт!абца», - аьлла.¹⁵ Iумар хиллера Аллах!ана цушиннах дукхавезарг.

Цкьа цхьана стага элира: «Х!ай Iумар, нах буьйцуш ма ву хьо, хьайн х!усам йиц а йина». «Х!ун ала г!ерта хьо?», - хаьттира Iумара. «Хьан йишас Фат!имас шен дин хийцина», - жоп делира цу стага. «Харцлоь хьо», - аьлча шега Iумара, - «ва!а а !ой, хьажа т!аккха хьо», - элира цо.

Геннара хаалора Iумар во!уш хилча, цундела цуьнан йишина а хиира иза. Фат!иматна а, цуьнан х!усамдена Сал!д ибн Зайдана а Кьурьан хьоьхуш жима к!ант Хабб!аб вара цаьрца чохь. «Т!о-Х!а» сурат Iамош бара уьш. Сал!д ибн Зайд Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ялсаманица кхаь баьккхиначарех а ву. Iумар во!уш хезча, Хабб!аб д!алечкьира.

Чохьхьа а ваьлла, Iумара хаьттира: «Бакь дуй суна хезнарг?». Фат!имас – «х!ун хезна хьуна?», - аьлла, дуьхьал хаттар дира цуьнга. «Ахь хьайн дин хийцина аьлла», - элира Iумара. Фат!имас бакьдерг д!аэлира – ша дин хийцина, Аллах!аца а, Цуьнан Элчанца а иман диллина аьлла. Кьурьан т!еяздина долу тептар схьаэца !оьртира Iумар, амма йишас ца эцийтира цуьнга. Сал!д ибн Зайда элира: «Ахь х!ун до, х!ай Iумар?». Iумаран девешин к!ант вара иза, йиша яхнарг а вара. Лаьтта охьавиллира цо Сал!д ибн Зайд, вен дагахь. Шен ваша д!аваккха !оьртина йолу Фат!имат, тоьхна, лаьтта охьайожийра Iумара. Кьурьан т!ехь долу тептар схьаййцира Iумара, дешархьама. Амма йишас схьадаьккхир а цуьнгара, Аллах!аца накьост лоцуш, мушрик ву хьо, боьха ву хьо, лийча а лийчина схьавола аьлла. Iумар лийча вахара, шен даг чохь шеко йолу дела. И юхавеьча д!алечкьина волу Хабб!аб а сехьавелира. Тептар схьа а эцна, «Т!о-Х!а» сурат деша волавелира Iумар, барх!алга аятна т!екхаччалц дийшира цо иза. «Аллах! – Ша воцург, кхин дела воцург ву, Шен уггар а хаза ц!ерш ерг а ву», - боху аят а дешна¹⁶, Хабб!аб эцна, аравелира Iумар.

¹⁵ Тирмизий: 3681

¹⁶ Сурат Т!о-х!а, аят: 8

«Хіай Іумар, стенга вьодуш ву хьо?», - хаьттира цунах кхоьруш волучу жимачу Іанта Хаббаба. «Стенгахь ву Мухьаммад?», - хаттар дира Іумара. Ма алийта шег атира Хаббаба, кьайлаха вовшахбетталуш, дин Іамош бара Пайхамаррий, цуьнан асхабашший.

Печевхира цунна Іумар, схадийца шег аьлла. Хаббаба дийцира Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) муьлхачу хIусамехь ву, цуьнца цу чохь асхабаш а бара, царех вара Хьамза - Пайхамаран деваша, АллахІан лом, кхо де хьалха иман диллинера цо.

Іумара неІ туьйхира церан. НеІ еттарг мила ву а хиьна, Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) этира асхабаша.

Хьамза а, Іумар а вевзу вайна – шие а АллахІан лом ду, майра а ву. ТIаккха Хьамзас, баттара тур даьккхина, – «Хіай АллахІан Элча, Іумар суна витахьа! Нагахь и дика дезаш велахь – дика а лур ду ас цунна, вон дезаш велахь – вон а лур ду», - этира. Амма Хьамзал а, Іумарал а майраниг, шел майраниг кху лаьттан букь тIехь хилла а я хир а воцу Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ма ву цу чохь. Сийдолу Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) этира цуьнга: «ДIахила, Хьамза, Іаддайита и неІ». Схьайиллира цо неІ, лаьтташ Іумар вара. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), шена тIе схьа а озийна, - «Хіай Іумар, хIинцца иман дуьллу ахь, я АллахІа стиглара бала боссор бу хьуна тIе», - этира цуьнга.

Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дIа а хьаьжна, Іумара жоп делира: «Со веьна-кх ала: «АшхIаду ан ла илахІа иллаллахІ, ва аннака расулуллахІ»».

Тоьшалла дира цо АллахІ воцург, кхин дела цахиларца а, Мухьаммад АллахІан Элча хиларца а.

Самукьадалар совдаьллачу асхабаша маьхьарш туьйхира: «АллахІу акбар», - аьлла.

АллахІа боху: «АллахІа дог исламана схьадиллинарг, шен Делан нур тIехь а волуш, дикох вац шен даг тIе мухIар тоьхна чул? Бала бу шайн дегнаш АллахІ хьехорах кьиза долчарна».¹⁷

АллахІа Ислам-дине дог схьадиллиначарех вара Іумар а. Шен ткье ворхI шо долуш дине веара иза, бусалба дин доладелла ялхалгIа шарахь. Шовзткьа стаг вовшахкхийтира бусалба нах – кIеззиг бара уьш, амма тахана эзарнашкахь бусалба нахал а тоьлла а бара уьш.

Іумара Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дуьххьара дина дехар дара: «Хіай АллахІан Элча, гучудаккхийтахьа вайга вайн дин». Кьайлаха хIумма а дацара Іумаран, я и кхоьруш а ма дацара цхьа а хIума. Амма Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) пурба ца делира цунна. ТIаккха дIа а вахана, жимма Іийна юхавеара Іумар – «хIай АллахІан Элча, гучу маца доккху вай дин?», - аьлла. Пайхамарера (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) пурба хилира цунна.

«Абу ЖахІл мичахь ву?», - хаьттира Іумара нахе. Маккара эла вара иза а, Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дукха зенаш дина а вара. И шен хIусамехь вуй а хиьна, цуьнан неІаре хIоьттира Іумар ибн ХаттIаб. Цунна неІ схьа а йиллина, Абу ЖахІла этира: «Маьрша вогIийла хьо, хIай Іумар. ХIун бахьана ду хьо варан?». «Айса Мухьаммадца иман диллиний хьуна хайита веьна со», - жоп делира цунна Іумара.

«Харцлоь хьо», - ца тийшира Абу ЖахІл цунах. «ХІан-хІа, бакълуьш ву со», - кьар ца лора Іумар а. Кхин и кьобал ца деш, шен неІ дIакъевлира Абу ЖахІла. Юха а неІ туьйхира цуьнан Іумара, схьа а йиллина, - «лаа лелий хьо?», - хаьттира цуьнга. «Хьуна хайита веьна со, АллахІан Элчанца иман диллина ас», - юха а шениг дуьйцура Іумара. «Харцлоь хьо», - бохуш, теша ца тешара Абу ЖахІл. «Бакълуьш ву со, хIай АллахІан мостагІ», - аьлла, дIавахара цигара Іумар.

¹⁷ Сурат аз-Зумар, аят: 22

Дика хабар даржош мила ву хаъттича, Жамйл олуш цхъа стаг вийцира лумаре, цунна хезнарг ца хууш Маккахъ стаг вуьсуш вац аьлла. Цунна тIе а вахана – «Жамйл, керла хабар хезний хьуна?», - хаъттира лумара. «ХIун хабар ду иза, хIай лумар?», - элира цо. Ша бусалба дине веъна хилар лумара довзийтча, кхин цхъа а дош ца олуш, дехъа а ваьлла, мохъ туьйхира Жамйла: «ХIай нах, лумара шен дин хийцина», - аьлла. «Дин хийцина ма ала, бусалба дине веъна ала», - аьлла, туьйхира цунна лумара. ТIаккха юха а мохъ белира цуьнга: «лумара бусалба дин тIеэцна», - аьлла.

Цул тIаьхъа КаIбанна хьалха дIа а хIоьттина ламаз дира лумара, и хьал гича, кхечу асхьабаша а дира цигахъ ламаз. Хьалха цхъаммо а дина дацара ламаз КаIбанна хьалха, мушрик нахана гуш а долуш.

Лумара иман диллина аьлла хабар даьржира Маккахъ. Мушрикаш вовшахкхийтира, цунна етта дагахъ. Дуьххъара лутба сехъавелира, амма лумар, и лаьтта охъа а виллина, цунна тIе дIахIоьттира, и вен гIерташ. Го бира мушрик наха лумарна, цуьнца тийсабелира уьш, ткъа иза – ша цхъаъ вара. Уьш берриш а юхатуьйхира лумара, къар ца велира иза. ТIаккха мохъ туьйхира лумара: «ХIай къурайшийн охIла, валлахIи, тхо кхо бIе стаг вовшахкхетча, Макка шуна юьтур ма яцара оха», - аьлла.

Шен хIусаме а вахана, - «со бусалба дине веъна, шу а дуьйла», - элира лумара шен доьзале. Цуьнан кIанта IабдуллахIа жоп делира: «Ас иман диллина-м шо хан ю», - аьлла.

Кхойтта бер дара лумаран: исс кIант, йиъ йоI. Цуьнан берриг доьзало иман а диллира.

ХIара – лумар дине веъна дуьххъара де дара.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) доIа динера: «Я АллахI, лумаран даг чуьра цабезам дIа а баккий, иманца хийца ахъ и», - и дешнаш кхузза олуш.¹⁸

Денош дIаоьхура, бусалба нах хьийзош бара.

АллахIан мостагIаша тахана бусалба нах а, миска нах а махкарабахар, церан хIусамаш ягор, динах тасавелларг хьийзош – и дерриг а вайна бен ца кхаьчча а дац, я вайна тIехъ доладелла а дац. И къизалла Пайхамарна а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), цуьнан асхьабашна а тIехъ дIаюлийна ю АллахIан мостагIаша. Вайл чIогIа уьш зийна шуна Дала.

Тахана вайга мел кхочу бала – цкъа хьалха Пайхамаре а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), цуьнан асхьабашка а кхаьчча. Ткъа АллахIа Шена дукхавезарг зоь. Делахъ а, хала ду вайна, вайца лумар цахиларна.

Хьал хийцам боцуш лаьттара – бусалба нах хIинца а хьийзош бара керстанаша. ТIаккха АллахIа омира дира цаьрга Маккара Мадинате хIижрат де аьлла.

Къайлаха, мушрикашна шаьш дой ца хоуьйтуш, хIижрат дира бусалба наха, лумар воццо. Маккара элий цхъаьнакхеттаче а вахана, хIораннан а цIе а йоккхуш, кхайкхам бира цо: «Шен нана елхийта луург сехъавала! Со Мадинате хIижрат деш ву!», - аьлла. Амма царех цхъа а меттах ца велира.

АллахIа боху: «АллахIа кхин адамаш далор ду, Шена а дезаш, царна Ша а везан долу. Муьма-нахаца эсала хир бу уьш. Керстанашца шога хир бу уьш. ЖихIад деш хир бу уьш АллахIан новкъахъ. Кхоьруш а хир бац уьш боккхучо бехкбакхарх».¹⁹

Иштта вара лумар а: и ца кхоьрура ша дин хийцина аьлла шена Iоттар ярх а, бусалба нахаца кIеда а, АллахIан мостагIацунца шога а вара иза.

¹⁸ Мажм'ул аз-Зав'ид лил-ХIайсамий, агIо: 9/65

¹⁹ Сурат Ал-М'аидахI, аят: 54

Тамашина хиламаш а ду лумаран дахарехь, цуьнан дешнаш тӀечӀагӀдеш АллахӀа аяташ диссор санна долу.

Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) лумара аьллагӀуьнан хьокъехь аят дуссура. Цкъа аьллера цо: «ХӀай АллахӀан Элча, хӀара меттиг хьан ден ИбрахӀиман ю, нахе омра де, цигахь ламаз де алий». Амма Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), шена АллахӀера хаам хиллалц, ца дира омра. Масех де даьлча юха а элира лумара изза. ТӀаккха Дала аят доссийра: «ИбрахӀиман меттиг ламаз ден меттиг а е шайна», - аьлла.²⁰

Хьаж дечунна, тӀаваф дина ваьлча, цигахь ламаз дар суннат ду.

Иштта цхьана дийнахь лумара, шен ши куьг а айдина, - «Я АллахӀ, къаьркъанан хьокъехь дерг тхуна кхачам боллуш билгалдаккха Ахь», - аьлла, дола дира.²¹ Къаьркъа мала мегаш ду я дац билгалде бохург дара иза.

Юха а АллахӀа аят доссийра: «ХӀай, имандиллинарш! Баккъал а, вахош долу маларш, шовкъе ловзарш, цӀуш, пал туьйсу пхерчий - вон хӀуманаш ду шайтӀанан гӀуллакхех. Ларло цунах (вочу хӀуманаш) - декъалхила тарло шу».²²

Эмгаралла чӀогӀа долуш волчу лумара дехна доьссина ду бусалба нехан зударшка дӀакъовлало аьлла доьссина аят а: «ХӀай, пайхамар (Мухьаммад)! Ала хьайн зударшка а, хьайн йоьларшка а, муьма-нехан зударшка а, шайн тӀекхуллурш шайна тӀехула (дерриге а дегӀ дӀалоцуш) ехха охьахеца алий. Иштта дика къасталур бу (я къаьстар бу) уьш (лешха а, керстанех а) - цхьаммо а новкъарло ца ян (гӀолехь ду иза). АллахӀ Гечдийриг, Къинхетамбийриг ву».²³

Мунафикъ нехан корта - ІабдуллахӀ ибн Убай ибн СалӀул велча, ша нахаца къинхетаме волу дела, цунна докъа-ламаз дан гӀерташ вара Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна).

«ХӀай АллахӀан Элча, мунафикъ ма ву и», - аьлла, куча тӀера схьалецира лумара иза. Шен мунафикъалла гучу а дуьйхуш хилла вара ІабдуллахӀ ибн Убай ибн СалӀул, цунна докъа-ламаз ма де бохуш вара лумар Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), делахь а, къинхетамечу Элчано дира и ламаз. ТӀаккха АллахӀа аят доссийра, лумара аьлларг тӀечӀагӀдеш: «(ХӀай, Мухьаммад!) Цкъа а докъа-ламаз ма делахь царех (мунафикъех) веллачу цхьанненна а, я цуьнан коша тӀе а ма хӀотталахь, хӀунда аьлча АллахӀаца а, Цуьнан элчанца а керстаналла дира цара, фасикъаш болуш бала а белира уьш».²⁴

Ислам-динехь хиллачарех дуьххьара долу Бадр гӀазотехь мушрикаш йийсар бинера бусалба наха. Царна дан дезачуьнан хьокъехь Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Абу Бакраца дагавелира: «ДӀабухку я бойу уьш вай?», - аьлла. ДӀабохкийта элира Абу Бакра. Цул тӀаьхьа лумарца дагавелира АллахӀан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). «ХӀан-хӀа, дӀа ма бохка, хӀара вайн дуьххьарлера гӀазот ма ду, вайн ницкъ гайта беа царна, хӀаллакбайта вайга уьш», - жоп делира лумара. Делахь а, Абу Бакрана хетарг къобалдира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна).

ТӀаккха АллахӀа аят доссийра: «Йиш яц Пайхамарн йийсарой хила, лат тӀаьхь кхоччуш ша чӀагӀваллалц».²⁵ Пайхамаррий, Абу Бакрий воьлхуче тӀекхаьччачу лумара хаьттира: «ХӀай АллахӀан

²⁰ Сурат Ал-БакъарахӀ, аят: 125

²¹ Тирмизий: 3049

²² Сурат Ал-МӀаидахӀ, аят: 90

²³ Сурат Ал-Ахъзаб, аят: 59

²⁴ Сурат Ат-ТавбахӀ, аят: 84

²⁵ Сурат Ал-АнфӀал, аят: 67

Элча, хьо хIунда воьлху? Соьга а дийцахьа, хьоьца цхьаьна воьлхур ма вара со». Iумара аьлларг тIечIагIдеш аят доссар хиллера и шиь велхаран бахьана.

Пхийтта сов ду Iумара аьлларг тIечIагIдеш диссина аяташ.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дийцинера шен гIан: «Шура еьнера суна, мала а мелла, бухайисинарг Iумарна дIаелира ас». «Муха тидира ахь иза?», - хаьттира цуьнга. Tаккха цо жоп делира: «Iилма дIадалар ду иза».

Цкъа АллахIан Элчане (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хаьттира: «Хьо ца карийча, хьанна тIе гIо тхо?», - аьлла. «Абу Бакрана тIе гIо», - жоп делира цо. «Иза а ца каравахь?», - хаьттича, - «Iумарна тIе гIо», - элира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна).

Шега АллахIах кхера аьлча, кьемат-де хIоьттина моьттуш, юьхь тIехь хийцалора Iумар, кхин адам долуш санна хеталур долуш.

Генах шена гинарг дийцира цкъа Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шен асхьабашка: «Ялсамане чохь вара со. Деших йоьттина гIала гира суна цу чохь, уллехь лаьтташ йоI а яра. Ас хаьттира и гIала хьенан ю. «Кьурайшийн цIийнах волчу кьонахчуьнан ю», - элира соьга. Со ву аьлла хийтира суна иза. Tаккха хаьттира ас иза мила ву. Iумар ибн Хаттаб ву аьлла жоп делира суна».

Цуьнга ла а доьгIуш, Iаш вара Iумар.

КхидIа дийцира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Цу гIали чу ваха лиира суна, амма, хIай Iумар, хьан эмгаралла бахьанехь Iаддаийра со, цу уллехь йоI хилла дела». И дешнаш хезча вилхира Iумар. «ХIунда воьлху хьо, хIай Iумар?», - хаьттира цуьнга Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Цо жоп делира: «ХIай АллахIан Элча, хьоьца муха хир яра сан эмгаралла?».

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьлла цуьнан хьокьехь: «Iумар эмгаралла чIогIа долуш ву, ткъа со цул а чIогIа эмгаралла долуш ву, тхойшиннал а чIогIа эмгаралла долуш АллахI ву».

Вайн умматна дукха пайданаш дина Iумара: динехь а, дуьненан белхашкахь а. Дуьххьара цунах аьлла ду «амирул муьминин» - бусалба нехан амир. И ву кьаьркъа меллачунна дезткъе гIаж тоха йолийнарг. Дуьххьара некъ биллинарг а. Терхьаш жамалатехь дар юханехьа долийнарг а. Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) маьждиг шординарг а. Кьурьан вовшахтохийтинарг а. Кьурьан дагахь Iамийначарна совгIат динарг а. Дуьнен чу девлачу берашна а, тIемлошна а, кьанбеллачарна а алапа хIоттийнарг а. Молха а, уьш духку туька а йинарг а. Ахча динарг а. Пошт йинарг а. Паланаш йоьттинарг а. ХIижрин рузма дIаязийнарг а ву Iумар.

ЖихIад деш, ткъе ткъайоьсна мохк схьабаккхина Iумара. Царех ю Азербайджан а. Нохчаша а цуьнан заманахь диллина ду иман.

Стигал хьала а хьоьжуш, воьлхуш Iаш воккха стаг Абу Килaб гира цкъа Iумарна. И велхаран бахьана хаа лиира цунна: воьлхург хIунда воьлху а, баланехь волчуьнгахь берг хIун бала бу а хаа дезаш дара цунна. Хууш вара Iумар, АллахIа шега цунах лаьцна хоттур дуй.

«Доккха стагий-зудий ду и шиь, Килaб цIе йолуш кIант вара церан, нахах уггар чIогIа шен дений-нанний муьтIахь вара и, ткъа хIинца иза жихIадехь ву», - аьлла, кхетийра наха Iумар.

Сагатдеш, дукха чIогIа вилхина, бIаьрса дIадаьллера воккхачу стеган. Шен кIант хестош, Iумарна реза а воцуш, байт олуш вара иза. Tаккха бусалба нехан амира тIаьхьа нах а бахийтина, схьавалавайтира Килaб. «Хьайн дений-нанний хIун дора ахь?», - хаьттира цуьнга Iумара. КIанта жоп делира: «МуьтIахь вара со сайн дена-нанна, шура а йоккхий, и малайора ас цаьршинна».

«Дика ду, хъайн да гича, вист а ца хуьлуш, айхъа хъалха деш хилларг делахъ», - элира цуьнга Iумара.

Асхъабаш вовшах а тоьхна, цу воккхачу стаге хаьттира Iумара: «Xlай Абу Килáб, кху дуьнен чохъ хъуна оьшуш xлумма а дуй?». Воккхачу стага элира: «Xlокху хене ваьллачу воккхачу стагана xлун оьшур ду? Xlан-xла, xлумма а ца оьшу сунa». Юха а хаьттира Iумара. «Цхъа xлума дара сунa лууш», - элира Абу Килáба. «Xlун ду иза?», - хаьттича, дийцира цо: «Сайн клант цкъа мараволла лаьара сунa! Цкъа цуьнан хьожа кхета а, барт яккха а лаьара. Цул тlаьхъа со велча а xлумма а ца хетара сунa». Кхаьрга хьоьжш лаьттара Iумара вовшахтоьхна нах а, амма воккха стаг сагш вацара. Ишар йира Iумара Килáбе, дена шура ло аьлла. Хъайба оза а оьзна, яккхина шура дена мало тlеяьхьира кланта. Iумара мохъ туйхира: «Xlай Абу Килáб, шура малахъа», - аьлла. Кад схъа а эцна, молуш волу воккха стаг, цlеххъана сецира. «Xlун до ахъ?», - хаьттира цуьнга Iумара. «Xlай бусалба нехан амир, баккъал а, сайн клентан хьожа кхийти-кх сунa», - жоп делира Абу Килáба. «Хъан клант ву хъуна иза», - жоп делира цунна. Маракъевлира цо шен клант: цунах хьожа юьйхуш, цунна барташ йохуш. Вилхира и шиь, Iумар а вилхира, кхиболу нах а билхира. И – Iумаран нийсо яра.

Киср олучу меттера геланча веьнера цкъа Iумар волче. Цо хаьттира нахе: «Мичахъ ву шун амир, xлара дуьне цецдаьккхина волу?». Маьждигехъ вуй хъажа элира цуьнга. Цу чу а вахана, юха а хаьттира цо: «Мичахъ ву шун паччахъ?». «Кху чуьра аравелира иза, xлнца мичахъ ву ца хаьа», - аьлла, жоп делира цунна. Лохуш, хоьттуш лелаш а волуш, цхъамма элира: «Дlо дитта клелахъ дlатаьнарг ву хъуна и». Цецваьллачу геланчас хаьттира: «Сох кхаьрдаш ву хьо?», - шайн паччахъ санна lаш хила веза аьлла сурт ма дара цуьнан коьрта чохъ. «Вац, и ву-кх тхан амир», - аьлча, юха а хаьттира цо: «Дlогахъ ша дитта клелахъ lуьллург вуьйцу ахъ?». Вуьйцу ша элира вукхо. Ша-шега элира геланчас: «Хьукм дина ахъ, юха нийсо йина ахъ, тlаккха паргlат а ваьлла-кх хьо», - Iумар вуьйцуш. Иман а диллира оцу геланчас.

Керстанаш а цецбуьйлура Iумаран нийсонах.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьлла: «Аллахlа Iумаран метта тlехъ а, цуьнан даг чохъ а бакъдерг лелийна».²⁶

Кхечу хъадисехъ дийцина Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Гlенах нах гира сунa, царна юккъехъ ах коч йоьхнарш а бара, жимма еха коч йоьхнарш а бара, кхин а еханиг йоьхнарш а бара. Iумар а гира сунa, гуттар еха коч а йоьхна». Наха хаьттира: «Xlай Аллахlан Элча, муха тидира ахъ иза?». «Iумаран дин ду иза», - жоп делира царна Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна).

Цхъана дийнахъ Iумайр олу керста стаг араваьллера, Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вен чlагlо а йина, дlаьвша чохъ иллийна шен тур а эцна. Сафванна бен, кхин цхъанне а хууш дацара цо арабаьккхинчу некъах лаьцна.

Мадинате кхаьчча, Iумарна гира иза. «Цхъана вонна веана ма ву хьо, xlай Аллахlан мостагl», - аьлла, схъа а лаьцна, Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) тlевигира цо и. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «lаддавита и, xlай Iумар». «Тур ма ду цуьнгахъ», - аьлча а, - «xлумма а дац, lаддавита», - элира цо. Шена тlе а кхайкхина, Iумайре хаттар дира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Xlунда веьна хьо?», - аьлла. «Аша тхан схъалаьцна нах бахъанехъ веьна со», - пучаш боьттира цо. Бакъдерг дийца элира цуьнга Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), амма цо шениг дуьйцура юха а. «Тур дохьуш xлунда веьна хьо?», - хаьттира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Юха а харцдерг элира цо. Тlаккха Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) и ша вен дагахъ веьна хилар а, Сафванца цуьнан хилла къамел а, ма-дарра охъадийцира Iумайре. «Валлахlи, уггар уллера некъаца ма веьна со кху Мадинате, Аллахlера бен, кхин хъуна и хаа агlо ма яц», - аьлла, шахlадат далийна, дине веара Iумайр.

²⁶ Тирмизий: 3049

Иштта даима а ошучу хлуманна уллехъ хуьлура лумар Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Цхьана а жихладехъ хилла вац Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), лумар цунна уллехъ волуш бен.

Лумар халиф волчу заманехъ лалийна ган гинера: ша луйра ламазе маьждиге вахча, Пайхамарна тлаьхьа а хлоьттина ламаз дина, цул тлаьхьа ансарех йолу зудчо кеда чохъ еана хурманаш еллера Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), тлаккха цо массарна а цхьацца екьнера уьш, шениг дла а йиьна, лалийс кхин цхьаь ехча, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) кхин ца еллера цунна. Тлаккха луйра ламазе молла кхойкхуш самавелира лалий, маьждиге а вахана, лумарна тлаьхьа хлоьттина ламаз дира цо. Цунна генах ма-гарра, ансарех йолу зуда чуреара, хурманаш йохьуш. Шениг йиьна ваьлча, кхин цхьаь йийхира лалийс лумаре, цо элира: «Пайхамара хьуна еллехъ, ас а лур ма яра хьуна».

Лумаран маттаца дистхуьлуш малик ду моьттш хилла асхьабашна, цо сел нийса дерг олуш.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьлла: «Сол тлаьхьа пайхамар хуьлуш хилча, лумар ибн Хаттаб хир вара».²⁷

Иштта кхечу хьадисехъ а аьлла Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Аллахлан дин тлехъ уггар члогла верг – лумар ву».

Цкъа шен асхьабашка элира Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Хлара шиь – сан хазаррий, блаьрсай ду»,²⁸ - Абу Бакр а, лумар а вуьйцуш.

Лумара «Бакъарат» сурат шийтта шарахъ ламийра бохуш дуьйцу цуьнан кланта лабдуллахла. Цхьа аят лamoш, тлаккха цуьнца ламал еш, юха тлахьадогьург лamoш – ехха хан чохъ ламийнера цо иза. Дерриг а Къуръан иштта ламийна дара лумара.

Пайхамаррий, Абу Бакрий, лумаррий, лусманний Ухьуд лам тле хьалабевллера. Хазакетар совдаьлла лестира и лам. Шен ког охьа а тоьхна, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Саца хьо, хлай Ухьуд, хьуна тлехъ пайхамаррий, сиддиккий, ши шахиддий ву». Сиддикъ, бакълуьш верг, Абу Бакр ву. Ши шахид лумаррий, лусманний ву. Пайхамара баьккхина кхьаь бу иза цаьрга, и шиь шахид хир ву аьлла.²⁹

Маьждиг чохъ лаш волуш, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Хинцца чувогьург верг ялсаманин охланых ву». лумар чохьхавелира. Цунах лаьцна цкъа аьлла ца лийна Аллахлан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна).

Лумара аьлла вовшахтоьхна Къуръан Абу Бакр халиф волчу заманехъ, «Ямама» олучу глзотехъ дагахъ хуучехъ дуккха а длакхелхина дела.

Леррина хлорда тле а вахана, лаьцна члара беьнера лумарна цкъа. Шена и бохьуш веьначуьнга элира лумара: «Сан дуьхьа, соьга байита, леррина и члара бохьуш веьна хьо, хьайбанна тле а хиина, и хьийза а деш? Валлахли, буур ма бац ас иза», - баа а ца биира лумара и члара.

Цхьана дийнахъ лумарна хезнера цхьаволчо ша юхкучу шурина тле хи туху аьлла. И лаха араваьлла волуш, цхьана хлусамна тлехволуш, цунна хезира нанас шен йоле шурина тле хи тоха олуш. «Лумара ма тоха олуш ца хезна хьуна?», - элира йола. «Цунна хезаш ма дац вай», - жоп делира нанас. «Лумарна ца хазакъ а, цуьнан Аллахлана-м хезаш ду хьуна вай», - элира йола. И кьамел хезначу лумара шен клантана ялийра и йол.

Лабдуллахли ибн Хьузэфа керста нехан керавахнера. Члогла хьийзийра и цара, шайн дин тлелаца бохуш. Амма и кхин къарлург а ца хилла, церан паччахьо элира цуьнга: «Ахь сан хьаж тле барт

²⁷ Тирмизий: 3686

²⁸ Тирмизий: 3671

²⁹ Абу Давуд: 4651

яккхяхъ, ас д'авовъхуйтур ву хьо». «Ас муха йоккху хьуна барт, хьоьга сайна яккхийта а луур дацара сунa», - жоп делира IабдуллахIа. ТIаккха цу паччахьо элира: «Хьо а, хьоьца цхьаьна кхиболу бусалба нах а дIахьцу ас, нагахъ ахъ барт яккхяхъ». Цо бусалба нах дIахьцуш хилча, реза а хилла, цаьрца цхьаьна Мадинате юхавирзира IабдуллахI ибн Хьузaфа. ТIаккха Iумара хьаж тIе барт яккхира цунна, цул тIаьхьа массаьрга а омра дира цо: «IабдуллахIна дуьхьалкхеттачо, цунна хьаж тIе барт яккха», - аьлла. И а дара Iумаран нийсонах.

Хьалха заманахъ шарахъ цкъа Мисрера Нил хи дакъалуш хилла. Бусалба наха Миср схьаяьккхинчу хенахъ Iамр ибн Iас вара цигахъ амир. Цо кехат яздира бусалба нехан халиф волу Iумаре, Нил дакъаделла хилар довзуйтуш, шаьш дан дезачух лаьцна а хоттуш. ТIаккха Iумара а яздира кехат: «БисмиллaхIир-рахьмaнир-рахьйм. ХIара кехат Iумарера Нил хига ду. Хьайн лаамца хьо лелаш делахъ, хьайна луург де, амма нагахъ АллахIан омранца лелаш делахъ, ас АллахIе доьху-кх и хи юха схьадаийтар». Хине яздина долу кехат дIадахьийтира цо Iамр ибн Iасе, цо иза хи чу кхоьссира, цул тIаьхьа Нил охьадоладелира, кхин сецна а дац иза. Иза – АллахIа Iумарна делла нилмат ду. Iумара гайтира нахана дерриг а хIума АллахIан омранца лелаш хилар.

Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуйла цунна) гонахьа охьахевшина, хаттарш деш бара зударий. Iумар воьгуш вуй а хезна, хьалалилхира уьш. Пайхамар (Делера салам-маршалла хуйла цунна) велавелла а гина, Iумара элира: «АллахIа совдоккхийла хьан хазахетар». ТIаккха дийцира Элчано (Делера салам-маршалла хуйла цунна) зударий цунах къахкарх лаьцна. «ХIай АллахIан Элча, хьо сол а чIогIа хьакъ вара уьш къахка», - жоп делира цунна Iумара. Цул тIаьхьа зударшка элира цо: «ХIай шайн догIмийн мостагий, сох къаьхки шу, ткъа АллахIан Элчанах ца кхаьхкина шу». Пайхамара (Делера салам-маршалла хуйла цунна) элира цуьнга: «Сайн са керахъ долчуьнца дуй ма буу ас, хьо цхьана а новкъа тIе ма ца волу, цу тIера шайтIа кхечу новкъа тIе долуш бен».³⁰ ШайтIа додуш хилла Iумар воьгучу новкъара.

Цхьа тоба жихIаде дIа а хьажийна, хьехам беш вара Iумар. Цхьа хан яьлча, хьехам а сацийна, мохъ туьйхира цо: «ХIай Сария, лам», - аьлла. Цу тобанна хьалхаваьллачуьнан цIе яра Сария. ТIаккха кхидIа шен хьехам бира цо. Толамца юхайирзира жихIаде хьажийна хилла тоба, цара дийцира Iумаре: «Тхо эшна аьлла хеттачу хенахъ, хьайчух тера аз а долуш, цхьамма мохъ туьйхира тхоьга: «ХIай Сария, лам», - аьлла». ДIахьаьсича, лам а гина, цу тIе хьаладевлира тхо, цу тIера летира тхо, тIаккха АллахIа толам а белира тхуна». АллахIа дIахазийтинера царна Iумара тоьхна мохъ.

АллахIах кхерар дукха чIогIа долуш, Iазап даларх лаьцна аяташ хезча, воьлхура Iумар. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуйла цунна) аьлла: «АллахIах кхоьруш билхинчу бIаьргана жоьжахати гур яц».

Новкъа воьдуш а волуш, цхьана кIанта Iазап даларх лаьцна аяташ доьшуш а хезна, охьа а хиьна, вилхира Iумар. Цул тIаьхьа сихха шен хIусаме а вахана, юха а вилхира Iумар. Цхьа бутт чохъ баьккхира цо, дукха сагатдина цомгуш хиллера иза, шена хезна аят бахьана долуш.

Iуьйра-ламазехъ «Юсуф» сурат дешар дукхадезара Iумарна. Кху аят тIе кхаьчча: «Цо элира: «Ас АллахIе балхабо сайн бала а, гIайгIа а»»,³¹ - тIаьхьарчу магIарехъ а хезаш хуьлура Iумар воьлхуш. Сел онда долу цуьнан дегI доьлхура, шена АллахIан къамел хезча.

Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуйла цунна) асхьаб волу ТIалхьас дуьйцу, хIора дийнахъ къайлаха цхьана хIусаме оьхуш гира шена Iумар бохуш. Цу чохъ хан а яьккхина, и араваьлча, ша вахара цу чу боху цо, бIаьрзе а йолуш, къен а йолуш, йоккха стаг карийра цунна цу чохъ. Цо хаьттира: «ХIай нана, и хьо йолче оьхуш волу стаг стенна оьху?». Йоккхачу стага жоп делира: «И мила ву-м хаац сунa, делахъ а, хIора дийнахъ ван а вогий, сан чохъ а цIанийой, сан бедарш а юьттий, сунa кхача а кечбой, дIавовьду и». «Мила ву ца хаьа хьуна и?», - хаьттира цуьнга ТIалхьас.

³⁰ Бухaрий: 3294

³¹ Сурат Юсуф, аят: 86

«Валлах!и, хаа-м ца хаа суна», - элира цо. Вилхира Талхъа, ша-шега ала а олуш: «Х!ай Талхъа, бусалба нехан амир Iумар ву хъуна иза».

Цкъа шен накъостаца новкъахъ схъавогIуш а волуш, цхъана йоккхачу стага элира Iумаре: «Суна дагадогIу хъох Iумайр олуш, хъо базарахъ берашца ловзуш, кыйсало хан а. Цул т!ахъа воккха хилира хъо, т!аккха Iумар элира хъох. Юха кхин а воккха хилира хъо, хъайх «бусалба нехан амир» олуш. Аллах!ах кхералахъ, х!ай Iумар». Вилхира бусалба нехан паччахъ волу Iумар, т!аккха цуьнца хиллачу накъосто элира: «Хъайн Аллах!ах кхера, х!ай йоккха стаг, бусалба нехан амир ма ву иза». «Х!ан-х!а, Iаддайита иза къамел дан! И мила ю ца хаа хъуна?», - элира Iумара. Ца хаа шена аьлча, - «Аллах!ана шен къамел д!ахезна зуда ю иза! Ас муха дугIур дацара цуьнан къамеле ла? Хавлах! ма ю иза», - элира цуьнга Iумара.

Аллах!ах тешар а, И цхъаъвар а ч!огIа дара Iумаран.

Маккахъ болу ялсамане чуьра Iаьржачу т!улгана барт а яьккхина, цо элира: «Хъо т!улг буй хаа суна, зен а ца до ахъ я пайда а ца бо», - кхиболу асхъабаш Iамош vara Iумара.

Дуккха а нах бу тахана Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) суннат Iадда а дитина, нийсса цунна дуьхъал дерг лелаш. Дол диллар, тийригаш тийсар, коча жайнаш охкар, кхидолу а цу тайпа х!уманаш лелаш. Ткъа Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) лелийна дац уьш, иштта цуьнан асхъабаша а. Цуьнгара доцург - бид!ат ду, дерриг бид!ат – тилар ду, шадолу тиларш жожжахатехъ хир долуш ду, вайна иза Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ша билгал ма-дарра.

Оццул безачу т!улгана барт йоккхуш Iумара бохург хъажахъа: «Хъо т!улг буй хаа суна, зен а ца до ахъ я пайда а ца бо. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хъуна барт йоккхуш сайна ца гинехъ, ас а йоккхур яцара хъуна и». И ду - Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) т!ахъвазар а, и везар а.

«Шажаратуррудван» олучу, шена бухахъ асхъабаша Пайхамарна Сулхъул Хъудайбиййехъ бай!ат дина долу, диттана зерат дан буьйлабеллера нах, Iумар халиф волчу заманахъ. Т!аккха Iумара шен бухаца д!адаккхийтира и дитт: хууш ма дара цунна и дитт бен даций. Дуьххъара зерат дан буьйлало нах, юха беркат ду цуьнгахъ олу, т!аккха жим-жимма Аллах!аца накъост варна т!е доьду и. Нах галбовларна кхеравеллера Iумар. Тавхъид – Аллах! цхъаъвар олу цунах, Iумарехъ ч!огIа хилла долу.

Шеца доьлхуш бер а долуш, йоккха стаг дуьхъалкхеттера Iумарна. Цо хаьттира и бер делхаран бахъанах лаьцна. «Мацаллина доьлхуш ду иза», - жоп делира цунна зудчо. «Яах!ума эца таро яц хъан?», - хаьттира цуьнга Iумара, амма шеца къамел дийриг мила ву хууш дацара цунна. «Цхъа дирх!ам дац соьгахъ. Валлах!и, къемат-дийнахъ, Аллах!ана дуьхъалх!оьттича, д!адуьйцуьр ма ду ас Iумарна», - элира цо. «И х!унда дуьйцу ахъ? Iумарна х!ун девзу хъан хъал?», - аьлча, - «бусалба нехан халиф ма ву иза, сан хъал муха ца хаа цунна?», - жоп делира йоккхачу стага. «Х!ун аьлла хета хъуна, ас хъайна ткъе пхи динар делча?», - хаьттира Iумара. «Х!унда луш ду ахъ иза?», - аьлча, - «къемат-дийнахъ ахъ Iумарна арз ца дийриг», - кхетийра зуда цо. Цецъаьллачу йоккхачу стага хаьттира: «Х!ай стаг, хъо сох кхаьрдаш ву?», - хъехориг доккха ахча долу дела. «Валлах!и, кхаьрдаш ма вац со. Реза юй хъо?», - элира цуьнга Iумара. Iалий а, цуьнца кхин цхъаъ а хиллера царна уллехула т!ехволуш. Салам делира цаьршимма: «Ассаламу Iалайкум, х!ай бусалба нехан амир», - аьлла. Йоккхачу стагана гучувелира Iумар, - «хъо ву Iумар, бусалба нехан амир?», - хаьттира цо. Iумара мукIарло дира: «Ву. Делахъ, вайшимма мах бина хъуна», - аьлла. «Ас гечдина хъуна», - элира цуьнга зудчо, амма Аллах!ах кхерар т!ех сов долуш волу Iумара Iалий, цуьнца верггий т!е а кхайкхина, уьш тешаш х!иттийра, ша цунна билгалбина болу мах д!ало, Аллах!е цо арз ца дийриг аьлла.

Шен накъостаца араваьллачу Iумарна гира юьстаха йогуш ц!е. Т!евахча, йоккха стаг гира цаьршинна, гондахъа бераш а ховшийна, ц!ера яй а биллина, Iаш. «Хъо х!ун деш ю?», - хаьттира

цуьнга Iумара, амма цунна а вевзуш вацара Iумар. «Бераш меца ду сан», - жоп делира зудчо. «Яй чохь xIун ю хьан?», - хаьттича, - «хий, тIулгашший ду. ЯахIума схьайолу бохуш, Iехош, кIадбелла дIа ца буйшу те бохуш Iаш ю со. Къемат-дийнахь Iумарна арз дийр ду ас», - элира цу йоккхачу стага. Сихонца сагIа охьадуьллучу xIусаме а вахана, ги деман гали туьйхира Iумара. Цуьнан накъосто элира: «XIай бусалба нехан амир, соьга тохийта и ги». «Къемат-дийнахь сан кьинош хьур дуй ахь?», - жоп делира Iумара. Гали дIа а даьхьна, царна кхача а кечбина, шен куьйга яййра цо берашна. «Бусалба нехан амиран ца кхаьчча болу бала кхечи-кх хьан тхьоца. Хьо Iумарал а сов хьакъ вара-кх амир хила», - элира баркаллечу зудчо. «Кхана Iумар волче гIо, иза а карор ву хьуна ас дийриг деш», - аьлла, дехьа а ваьлла, цаьрга а хьоьжуш, охьахиира Iумар. «ДIагIо вайшиь, xIай Iумар?», - хаьттира цуьнан накъосто. «Уьш меца болуш ма-гарра, буьзна болуш а ган лаьа суна», - аьлла, вилхира Iумар, АллахIах кхоьруш.

Цуьнца хиллачу дуьйцу, шаьш цул тIаьхьа Iуьйра-ламазе маьждиге дахча, Iумара Кьуръан доьшуш, шайх цхьа а кхеташ вацара цунах бохуш. Дукха чIогIа Iумар воьлхуш волуш, цу йоккхачу стеган хьокъехь Дала шега хаттарна кхеравелла, цо олу дешнаш къаьсташ дацара.

ШолгIачу дийнахь еара и зуда Iумар волче, шена яахIума кечийнарг и вуй хаа а хиира цунна.

Iумаран куча тIехь ейтта йома яра, цуьнан бос муьлхург бу а ца къаьсташ – оццул гена вара Iумара дуьненан xIуманех. АллахIаца йолу шен юкьаметтиг тойинера цо. Мацаллина шен кийра къекъа боьлча, Iумара элира: «Хьайна ма луу кьар-кьир-м де, амма, валлахIи, бусалба нах буьзалц, ас хьо бузор-м бац».

Шаме вахча, тоьлла яахIуманаш хьалха еркинера Iумарна. Цо хаьттира: «XIара саннарш шун мискачу наха юий?». Ца юу элира цуьнга. «Меца нах буй шун?», - хаьттича, бу элира цуьнга. «ТIаккха царна xIун ду?», - аьлча, - «царна ялсамане хир ю, уьш собаре хилахь», - жоп делира цара. «АллахIа вайна xIара яахIума хаьржина, ткъа цу мискачу нахана ялсамане хаьржина», - аьлла, ца йиира Iумара.

Цкъа цомгуш хиллачу Iумарна льоро хьийхира, моз даа аьлла. Ах дуьне шен керахь долчу Iумара элира: «Моз эца ахча дац соьгахь». «СагIа охьадуьллучу xIусаме схьаэцахьа, хьуна сагIа ду-кх иза», - элира цуьнга асхьабаша. «Маьждигехь нах вовшах а тохий, цхьана дирхIамах ас моз эца мегий хатта. Уьш шаберш реза хилахь, оьцур аша суна. Царех цхьаь а дуьхьал хилахь, ма эца», - омира дира цо. Бусалба нехан амир вара-кх иза – моз эца цхьа дирхIам доцуш.

Шен кIантехь цхьа дирхIам ахча гинера Iумарна. И мичара даьлла хаьттича, сагIа охьадуьллу xIусам лелочо деллий хиира цунна и. «Ахь мичара делла кхунна и дирхIам?», - хаьттира цуьнга Iумара. «Массарна а сагIанаш а, закаташ а дIайсадекъначул тIаьхьа, и цхьа дирхIам карийра суна. Хьан кIантал чIогIа и хьашт долуш цхьа а кара а ца вина, цунна дIаделира ас», - жоп делира цу стага. «И дирхIам бахьана долуш соьгара жоп дехийта лууш ву хьо?», - аьлла, юхадалийтира Iумара и дирхIам ахча.

Оццул шен хьашто хилча, схьа xIунда ца оьцу, аьлла, вайна кIеззиг xIума хета иза. Iумарна а хетара и кIеззиг xIума, эхарте диллича.

Iумар халиф волуш Иерусалимера Кьудс маьждиг схьадаьккхира бусалба наха. Керста наха элира: «Оха дуьхьало ца йо шуна, амма догIанаш Iумаре бен дIалур дац». Царна юккъехь дуьйцуш хиллера Кьудс схьадоьккхур хиларх лаьцна, кхаа элпах лаьтташ цIе йолчу стага. Цу стеган куьцаш муха хила деза хууш бара керста нах, уьш дерриш а Iумарехь дара. Амма цхьа куц дара царна Iумарехь ду-дац ца хууш, хьовса лууш бара уьш. Мадинате а бахана, Iумаре схьакхайкхира. Ткъа бусалба нехан амир шена гондахьа эскарш даьхна, шена хьалхара некъ цIанбойтуш ца велира новкъа, мелхо, шеца цхьа хьадалча а эцна, вир тIе а хиина, хийца а луш, дIавахара и шиь. КIадвелларг вир тIе хууш, вукхо и вир схьалоцуш, дIавоьдуш волу, Iумар вир схьалаьцна а волуш, хьадалча цу тIехь а волуш дIакхечира уьш. Мохь белира бусалба нахе: «Iумар схьакхаьчча», - аьлла. «Iумар муьлхург ву?», - хаьттира керста наха. «Вир лаьцна воьIург ву», - жоп делира царна.

«Делахь, хIара ву-кх и тхоьгара мохк схьабоккхун болу Iумар», - элира цара, бусалба нехан амирехь тIаьххьара шайна тIе ца тоьуш хилла долу куц а гина.

Абу Iубайдас, дуьхьал а вахана, элира цуьнга: «ХIай Iумар, хьайна тIехь ерг йоцург, кхин коч яцара хьан тIейоха? ХIара вир доцург, кхин тIехаа хIума а яцара хьан?». ОьгIазваханчу Iумара жоп делира: «ХIай Абу Iубайда, хьо а воцуш, кхечо хIара кьамел динехь, ас тоьхна хир ма яра цунна! АллахIа бусалба динца чIагIдина кьам ма ду вай».

Къудсан догIанаш Iумаре схьа а делла, бусалба наха толам баьккхира. АллахIах кхераро а, тешаро а дуьзначу Iумаран даг чохь кураллина меттиг яцара.

Цкъа Iумара хаьттира: «ХIай Хьузайфа, Пайхамара мунафикь нехан цIерш йохуш, царна юккьехь сан цIе йоккхуш-м ца хезна хьуна?». «Хьан цIе яц царна юккьехь, я хьо воцуcho соьга хаьттина а дац шен цIе юй», - жоп делира цунна. Юха а хаьттира Iумара: «Соьгара цхьа питана дужур ду олуш-м ца хезна хьуна?». «ХIан-хIа, хьуний, питанный юккьехь дIакъевлина неI ю», - элира Хьузайфас. «И неI схьайоьллур ю я каггор ю?», - хаьттича, - «каггор ю», - аьлла, жоп делира Iумарна, тIаккха кхийтира иза ша цхьамма вуьйр вуй. Цуьнан маьIна - Iумар дийна мел ву, питанан неI дIакъевлина ю.

Ткъа вайх цхьанна а дагадеьний те, мунафикь ша-м вац те я цуьнан куьйцаш-м дац те шегахь аьлла.

Мадинатехь адам делча, Хьузайфас дечунна бен, докъа-ламаз деш вацара Iумар, цо ца динехь, и мунафикь хиллий кхетара иза.

Цкъа Iумарна гIенах гинера шена нIаьно кхузза зIок тухуш. «Iарби а воцуш, цхьана стага вуьйр ву хьо, кхузза хIума а Iоьттина», - аьлла, тидира цуьнан гIан. Шен Iожалла гергаеьний хиира Iумарна. Мадинатера ара ца волуш, АллахIе доIанаш деш Iийра Iумар, ша Элчанна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) улле дIаволлийта лууш.

ДоIанаш дора Iумара: «Я АллахI, шахIид ве Ахь сох, Элчанца цхьаьна а тоха Ахь со», - бохуш. Цо тIаьххьара деш хилла долу доIа дара иза. Асхьабаша олура: «ХIай Iумар, кху Мадинате веана, хьо хьан вуьйр ву?». «АллахIана дика хаьа», - жоп делира Iумара. «Я АллахI, къанвелла со, гIора а гIелделла сан, Iуьналла дан деза меттигаш шорьелла, - ткъе ялх пачхьалкхана дола деш вара Iумар, - Хьо волче дIавигахьа со», - аьлла доIа дира Iумара. Цул тIаьхьа Iуьйра ламазехь, даима а ма-хиллара, воьлхуш а волуш Iумар, цIерна Iибадат деш волу АллахIан мостагI Абу Луьлуь чохьавелира. Iумара дуккха а вонех кIелхьаравийхина а вара иза. Ламазехь лаьттацийн магIарш а хедош, Iумарна тIе а вахана, кхузза тур туьйхира цо цунна. Шена мосазза туху, - «АллахIу акбар», - олий, мохь тухура бусалба нехан амира Iумара. Цецбевллера асхьабаш, хилларг хIун ду кхеташ а бацара уьш. Стогарш ма дацара церан, хIинца санна. Царна а тур лестийра Абу Луьлуь, царех кхойттанна кхийтира, ворхI вала а велира. Ткъа бисина асхьабаш шена тIекхачале, ша-шена тоьхна, велира и АллахIан мостагI. Баттахь дIаьвша чохь латтийна хиллера цо шен тур.

Iумар шен хIусаме вигира. Дуьххьара цо дина хаттар дара – ша ламаз диний аьлла. Ткъа шен ламаз кхочуш ца хиллий а хиьна, ша хьала а гIаттавайтина, чекхдаьккхира цо иза. ШолгIа хаттар дира цо: «Мила ву со вийнарг?», - аьлла. Цунна жоп делира: «ЦIарна Iибадат деш волу Абу Луьлуь ву», - аьлла. АллахIана хастам бира цо, ша бусалба стеган керахула ца кхалхарна. Нахе ламаз де бохуш, мохь беттара Iумара, ша цIий оьхуш Iуьллуш волуш.

Асхьабаш боьлхура, - «хIун хилла Iумарна?», - бохуш. И дине вар а, цуьнан нийсо а дагаеьча, совдолура церан белхар. Iалийс элира цуьнга: «ХIай бусалба нехан амир, валлахIи, цхьа бIаьрг боьлхуш ма бац, хьуна доIа деш бен».

Iумаран кIанта IабдуллахIа боху: «Iумара шура мелча, цуьнан чевнаш чухула охьаоьхура иза».

Шен кIанте мохь туьйхира Iумара, лаьтта охьавилла ша аьлла. IабдуллахIа боху: «Iумара сайга и аьлча, ша хIун дуьйцу ца хууш хир ду-кх цунна аьлла хийтира суна». ШолгIа а мохь белира Iумарера, лаьтта охьавилла ша аьлла. Тергал ца дира IабдуллахIа цо бохург. Юха а мохь тоьхча кхийтира иза, Iумар кхетамчохь а волуш луьш вуй. Tаккха охьа а виллира цо Iумар.

Iумаре хьажа чу а веьна, аравелира цхьа стаг. Iумара тидам бина хиллера, цунна тIера духар деха хиларан. Юха чу а кхайкхийтина, цо элира: «Хьайна тIера духар хьорканал охьа ма далийта, цIена а хир ду хьан иза, АллахIах кхерар а хир ду хьан». ДIакхалха герга а вахана Iуьллуш ша волушехь, бала кхечира Iумаран, и доккха кьа ма латаде ала. Iумаран амалехь ма дацара нийсаниг дIа ца олуш Iар, дуьненан дахарех дIа а хьадда ша Iуьллуш волуш а цхьаьна.

Шен кIанте IабдуллахIе элира Iумара: «Пайхамаран хIусамнана йолче а гIой, цуьнгара пурба деха со Элчанна улле дIаволла. Амма бусалба нехан амира боху ма алалахь, Iумара боху ала. Цо пурба лахь – ма дика ду-кх иза, нагахь ца лахь – бусалба нехан кешнашка дIаволлалаш со».

Iаишата, шегIа пурба дехча, жоп делира: «Со елча, сайна йитина яра ас и меттиг, делахь а, Iумарна лур ю ас иза». Хаза кхаь бохьуш юхавеара IабдуллахI. И чохьаваьлча, Iумар жимма хьалаайвелира, хIун жоп делла хаа лууш. «Хьуна дезарг хили, хIай Iумар», - кхаь баьккхира цунна кIанта IабдуллахIа. «АллахIана бу-кх хастам», - элира Iумара.

«Ма бала бу-кх суна, нагахь АллахIа геч ца дахь», - элира, шена ялсаманица кхаь баьккхина волу, Пайхамарна ялсамане чохь шен гIала а гина волу Iумара.

Абу Бакра Iаишатна тидина хилла долу гIенара кхоалгIа бутт а Iаишатан хIусаме буьйжира, Iумар кхалхарца: цуьнан хIусамехь, Пайхамарний (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), Абу Бакраний улlexь, дIавоьллира иза.

ДIакхелхира Iумар, кхузткъе кхо шо - Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) кхелхаш хилла йолу хан а йолуш. Итт шарахь ялх баттахь деа дийнахь лаьттира Iумара халиф волуш, бусалба нахана чIогIа беркате хан яра иза.

ДIаеллаелира питанан неI. Шен нийсонца дуьне цецдаьккхинарг вара Iумар.

IабдуллахI ибн МасIуда аьлла: «ВаллахIи, Iумар дукхавезаш жIаьла хилча, и жIаьла дукхадезар ма дара суна», - оццул чIогIа везаш хилла Iумар нахана.

Iаббаса аьлла: «Iумарал гIоли стаг ма ца гина суна: цуьнан буьйса - ламаз ма дара, цуьнан де - марха ма дара».

Iаббасан кIанта аьлла: «Iумар хьехор дукха делаш. И аша вийцахь - нийсо юьйцур ю аша, ткъа нийсо юьйцучехь АллахI дагавогIур ву шуна».

IабдуллахI ибн МасIуда аьлла: «ГIорасиз хилла ма дац тхо, Iумара иман диллича дуьйна. Цо иман диллар - толам бара, цо хIижрат дар - гIо дара, цуьнан паччахьалла - нийсо а, кьинхетам а бара».

ХIун дара те Iумар цу дарже кхачийнарг? Дера дара, хIара дуьне цуьнан даг чохь цахилар. АллахI везаро хьаладуьзначу даг чохь меттиг ма яцара дуьненна. Iумаран даг чохь дацара дуьне, амма, бакьду, цуьнан керахь-м дара иза.

МуIавията аьлла: «Абу Бакрана дуьне а ца дезза, я дуьненна Абу Бакр а ца везза. Ткъа Iумарх дерг аьлча, дуьненна-м Iумар везара, амма цунна дуьне ца дезара».

АллахIа Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) а, Iумар а, мелболу асхьабаш а безар лойла вайна. Дала Iумарца ялсаманехь цхьаьнатухийла вай.

Іусмáн ибн Іаффáн

Пайхамарш дIабевлча, кху умматехь кхоалгIаниг ву Іусмáн ибн Іаффáн. И вара-кх Пайхамарна а, маликашна а шех эхь хеташ! «Шина нуьран да» аьлла Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шена цIе а тиллина! Цкъаллиг-цкъа корта бахош долу малар мелла а воцуш, цIунашна сужуд дина а воцуш! Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), дийна а волуш, ялсаманица а, шахIдан даржаца а кхаь баьккхина волуш!

Цкъа Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шен гIан дийцира: «Стиглара терза охьадеара, цхьана агIора Абу Бакр, вукху агIора дерриг уммат диллича, Абу Бакра даздира терза. ТIаккха цхьана агIора Іумар, вукху агIора дерриг уммат диллича, Іумара даздира терза. Цул тIаьхьа цхьана агIора Іусман, вукху агIора дерриг уммат диллича, Іусмана даздира терза».

Кху умматехь хьалхарниг Абу Бакр ву, шолгIа – Іумар ву, кхоалгIа – Іусман. АллахI реза хуьйла царна массарна а!

Іусманехь Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ши йоI хиллера, цундела цо цунна «Зун-нурайн» - шина нуьран да аьлла цIе тиллира. И ши нур – Рукъаййат а, Умм Кулсум ю.

Къурайшийн цIийнах вара Іусман. Цуьнан ден цIе – Іаффан яра, цуьнан да - Абул-Іас ву, цуьнан да - Умаййа ву, цуьнан да - Іабду Шамс ву, цуьнан да - Іабду Манáф ву. Пайхамаран а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), Іусманан а дайш цхьаьнакхета Іабду Манафна тIекхаьчча. Іусман – Элчанан дейишин йоьлан кIант ву. Цуьнан ненан цIе – Арвá яра, ткъа цуьнан нана - Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дейиша Умм Хьаким яра.

Маккара эланех хилла волу Іусман, Ислам-дин доладалале а, хьал долуш вара. Комаьршаллица а, кьинхетаме хиларца а вевзура и нахана. ГIиллакх хаза долуш а, эхь хетар чIогIа долуш а вара иза. Къурайшийн тайпанна веза а везара и, лара а лорура цара и. ХIунда аьлча, ша оццул вехаш Іаш волушшехь, куралла яцара цуьнгахь. Цхьадолчу адамашна, шайн таро хилча, даг чу куралла тосу. Амма царех вацара Іусман ибн Іаффан. Хьал долчуьнца а, кьечуьнца а цхьатерра юкьаметтиг лелайора цо. Шен даьхни хиларна, дозалла ца дора цо, цундела нахана везара и. Къурайшийн тайпано олуш а хиллера шайн берашка: «Нахана Іусман ма-везара воьзийла хьо».

Дине вогIуш ткъе дейтта шо долуш хилла Іусман. АллахIа элча ваийтина аьлла шена хезча, хатта аравелира иза. Цу дийнахь иман диллина волу Абу Бакр а вара, ша дине вогIушшехь, кхиберш а дине кхайкха араваьлла. Вовшахкхийтира Абу Бакрий, Іусманний. «АллахIа элча ваийтина аьлла ма хезна суна», - элира Іусмана. «Ваийтина», - аьлла, шеца Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) волче вигира Абу Бакра иза. Цигахь шахIадат а далийна, иман диллира цо.

Абу Бакран куьйгахула дине веара Іусман, дуьххьара иман диллиначарех а ву иза. Абу Исхьáкьа боху: «Дуьххьара дине веьнарг Абу Бакр ву, шолгIа - Іалий ву, кхоалгIа - Зайд ибн Хьáрис ву, воьалгIа - Іусман ву».

Къурайшийн охIланна хиира Іусман дине веьна хилар. ЧIогIа оьгIазбахана, хьере хиллера уьш, шаьш хIун дан деза ца хууш. Хьал долуш, нахана везаш, лоруш волу эла ма варий Іусман. Цуьнан девашас Хьакама элира: «Ас, шен дайша лелийначу дине юхаверззалц, Іазап лур ду цунна». ЧIогIа хьийза а вира цо иза, са ца даккхалуче валлалц. ТIулгашна Ибадат де бохуш, шагахь сел доккха Іазап цо латтошшехь, Іусмана олура: «Уьш тIулгаш бен ма дац, цара зен ца до я пайда а ца бо». Юха а олура цуьнга девашас: «Мухьаммадан дин Іаддадита». «ВаллахIи, нийсо Іадда а йитина, харцонна тIе воьрзур ма вац со», - олий, жоп лора Іусмана. Шен ницкъ кхочург шадерг а дира Хьакама Іусманна тIехь, тIаьххьара а и шага дин тIера ца ваккхавелча, вен ца вийча, гIуллакх хир даций а кхетта, цо элира нахе: «Сан цунна кхин дан хIума дац, соьга ца ваккхало и юха». Иштта Іаддавитира цо Іусман, кхин Іазап ца луш.

Цул тӀаьхьа Пайхамаран йол Рукъаййат ялийра лусмана. Цуьнца Хьабаша олучу махка хӀижрат а дира цо – АллахӀан новкъахь дуьххьара шен доьзалца хӀижрат динарг ву лусман.

Хьабашахь вехаш а волуш, хабар кхечира лусмане, Маккахь мел верг бусалба дине веъна аьлла. И хезча, юхавеара иза, амма бакъ ца хиллера иза.

Бусалба наха Мадинате хӀижрат деш, лусман а вахара цаьрца. Цу юкъа хан яьлча, цомгуш а хилла, цуьнан хӀусамнана Рукъаййат дӀакхелхира. ТӀаккха Пайхамара шен йол Умм Кулсум яхийтира цуьнга. Тарихехь цхьаллиг-цхьаь вац цхьана пайхамаран ши йол ялийна хилла, лусман воцург. Цул тӀаьхьа Умм Кулсум а дӀакхелхира, АллахӀан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира лусмане: «Сайн кхин а йол хилча, кхоалгӀа а хьобгӀа йоуьйтур ма яра ас».

БархӀи зуда ялийна хилла ву лусман, уьш берриш а дине веъча балийна а бу цо. Хьалхара зуда Пайхамаран йол Рукъаййат яра цуьнан, шолгӀа - Умм Кулсум, цул тӀаьхьа кхин ялх ялийра цо. Амма долахь йианал сов яцара цуьнан.

Ялхийтта доьзалхо а вара цуьнан: исс клант, ворхӀ йол.

Пайхамарал (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ялх шо жима вара лусман, нахалахь уггар чӀогӀа шен гӀиллакх Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) гӀиллакхах тера дерг а вара иза.

Дукха лекха а воцуш, лоха а воцуш, клӀайн басахь хаза юьхь-сибат а долуш, юькъа йоккха маж а йолуш вара лусман.

Мадинатехь бегахь бара бусалба нах: дин ламош, и даржош, жихӀад деш.

АллахӀан новкъахь дукха харж йора лусмана, шортта а рицкъ шен долушшехь, хӀара дуьне дӀатеснера цо.

Ткъе итт эзар мужахӀидах лаьтташ долу Табук гӀазоте даха арадаьлла эскар кечдан таро яцара Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Цо кхайкхам бира: «ХӀара эскар кечдиначунна ялсамане ю». лусмана элира: «БӀе эмкал ло ас, хӀоранна а тӀехь рицкъ а долуш». Юха а элира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «ХӀара эскар кечдиначунна ялсамане ю». Исс бӀе шовзткъе итт эмкал а елира лусмана, рицкъанах йоьттина а йолуш, шовзткъе говр а елира, эзар дешин динар а делира. Велакъежира Пайхамар, - «кхул тӀаьхьа зен хир дац лусманна, тахана цо динарг бахьана долуш», - элира цо.³²

Ибн Исхьякъа боху: «лусмана цу дийнахь йина йолу харж, кхин цхьамма а йина яц».

Абу СаӀид Ал-Худрийс боху: «Пайхамар гира суна, пхьуьйра-ламаз диначул тӀаьхьа луьйра-ламаз хан хиллалц АллахӀе доьхуш: «Я АллахӀ, со лусманна реза хилла, Хьо а реза хилахьа цунна», - бохуш».

Мадинатехь бусалба нахе кьоблла кхечира: молу хи лахделлера церан. «Ромат» олуш гӀу яра цхьана жуьгтичуьнан, шортта а хи а долуш чохь, амма бусалба нахана дукха деза духкура цо иза.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Ромат гӀу эцначунна ялсамане ю». И дешнаш шена хезча, лусман сихвелира, цу жуьгтичунна тӀекхача. Мах билгал а бина, схьайохка шена гӀу элира цо. Амма реза ца хилира гӀунан да, хӀунда аьлча бусалба нахана хи а духкуш, дуккха а цаьргара ахча доккхура цо. ТӀаккха ах гӀу йохка шена элира лусмана, цхьана дийнахь жуьгтичо схьаоьцур долуш хи, шолгӀа дийнахь ша схьаоьцур долуш. Цу тӀехь барт хилира цаьршиннан. лусмана элира бусалба нахе: «Дедда-юкъа шайна мел деза хи схьаэца цу гӀу чуьра». Шина денна тоал хи хьора хӀораммо а. Шена хиллачух кхетта волу жуьгтичо лусмане дехар дира, йисина ах гӀу а шегара эца аьлла. Цо, эца а эцна, бусалба нахана сагӀина йитира и гӀу, шена луучо хи хьур долуш.

³² Тирмизий: 3701

Ибадатца а, шен даъхница а ялсамане эцнера Іусмана.

Іаишата дуьйцу: «Пайхамар шен хІусамехъ дІатаыІна Іаш вара, жимма гучуяьлла носта а йолуш. Пурба а даьккхина, Абу Бакр чувара, ша ма-хиллара Іаш вара Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), цуьнга вист а хилла аравелира Абу Бакр. Цул тІаьхьа жимма хан яьлча, пурба а даьккхина, Іумар чохьавелира, иштта вист а хилла, аравелира иза, ткьа Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хІинца а жимма носта гучуяьккхина Іаш вара. ТІаккха Іусмана пурба дийхира чуван, Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), шен носта кьайла а йоккхуш, нисвелла охьахира. Іусман, вист а хилла, араваьллачул тІаьхьа, ас хаьттира: «ХІай АллахІан Элча, Абу Бакр чувеьча а меттах ца велира хьо, иштта Іумар чувеьча а меттах ца велира хьо, ткьа Іусман чувеьча, носта кьайла а йоккхуш, нис ма вели хьо?». Цо жоп делира: «Маликашна а шех эхь хетачух, суна муха хетар дацара?». ³³

Ша луьйчуш а, АллахІах эхь хетий, шен дегІ хьулдора Іусмана. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) кхечу хьадисехъ аьлла: «Царех уггар чІогІа эхь хетарг Іусман ву». ³⁴

Пайхамаррий, Абу Бакрий, Іумаррий, Іусманний Ухьуд лам тІе хьалабевллера. Хазахетар совдаьлла лестира и лам. Шен ког охьа а тоьхна, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Саца хьо, хІай Ухьуд, хьуна тІехь пайхамаррий, сиддиккьий, ши шахІиддий ву». ³⁵ Сиддикъ, бакълуьш верг, Абу Бакр ву. Ши шахІид Іумаррий, Іусманний ву.

АллахІан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вара шен асхьабашка хин долу питана дуьйцуш. «Цу питанах кІелхьаравер вац цхьа а», - олушшехь, шелонна юьхь дІакъевлина а йолуш, тІехволуш стаг вара, мила ву кьаьсташ а воцуш, цунна тІе пІелг а хьажийна, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) чекхдаьккхира шен кьамел: «И юьхь къевлинарггий, цуьнца хилларггий бен». И дешнаш хезча, Іумаран кІанта ІабдуллахІа, тІекхетта, сацийра и стаг. «ХІай АллахІан Элча, хІара вуьйций ахь?», - хаьттира цо. Вуьйцу ша элира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Цуьнан юьхь гучуяьккхира ІабдуллахІа, и мила ву хьажархьама - Іусман хиллера и. Ткьа дуьйцуш хилларг хІун питана дара тІаьхьо хуур ду вайна.

Абу Муса Ал-АшІарис дуьйцу: «Цхьана дийнахь ламаз эцна, аравелира со. Аріс гІу йолчехь Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) гира суна, тІе а вахана, цуьнга салам а делла, айса-сайга элира ас: «Тахана Элча ларвийр ву ас». Со неІарехь лаьтташ а волуш, цхьамма меттахьаьккхира и, чуван дагахь. «Мила ву?», - хаьттира ас. Абу Бакр ву ша элира цо. Цуьнга собар де а аьлла, Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) пурба даккха вахара со. Ас элира: «ХІай АллахІан Элча, Абу Бакр ву чуван пурба доьхуш». «Чу а вайита, ялсаманица кхаь а баккха цуьнга», - жоп делира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Ас, юха а вахана, кхаь а баьккхина, чувитира Абу Бакр, вахана, Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) улле охьахира иза. Жимма Іийна юха а неІ меттаххьайра. «Мила ву?», - хаьттира ас. Іумар ву ша элира цо. Цуьнга а собар де а аьлла, Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) пурба даккха вахара со. «ХІай АллахІан Элча, Іумар ву чуван пурба доьхуш», - элира ас. «Чу а вайита, ялсаманица кхаь а баккха цуьнга», - жоп делира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). ТІаккха, юха а вахана, кхаь а баьккхина, Іумар а чувитира ас. Пайхамарний, Абу Бакраний улле охьахира иза. КхоалгІа а неІ меттахьаьккхира цхьамма. «Мила ву?», - хаьттира ас юха а. Іусман ву ша элира цо. Цуьнга а собар де а аьлла, Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) пурба даккха вахара со. «ХІай АллахІан Элча, Іусман ву чуван пурба доьхуш», - элира ас. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) жоп делира суна: «Чу а вайита, цуьнга кхочун болу бала бахьана долуш, цунна хин йолу ялсаманица кхаь а баккха цуьнга». Юха а вахана, кхаь а баьккхина, чувайитира ас Іусман. Пайхамарний, Абу Бакраний, Іумарний улле охьахира иза а.

³³ Муслим: 2401

³⁴ Тирмизий: 3790

³⁵ Абу Давуд: 4651

Абу Мусас шега кхаъ баьккхича, лусмана элира: «Собаре хир ву со, Дала мукъ лахь». Хила а хилира иза собаре. Ткъа и хлун бала бу а, лусман стенна тлехь собаре хиллера а тлаьхьа дуьйцур ду вай.

Хьадисехь деъна, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира аьлла: «ХIай лусман, АллахIа хьайна тIе коч йохахь, цул тIаьхьа мунафикъ нах и коч хьайна тIера охьаяккха гIортахь, и охьа ма яккхалахь, АллахIа и хьайна тIера охьаяккхалц». Вехха Иийра лусман и хлун коч ю хьобжуш, цунах лаьцна а тIаьхьа дуьйцур ду вай.

Лумарна тур а диттина, цуьнан са далале, тIаьхьхьара хан чохь хаьттира цуьнга: «Хьайна тIаьхьа мила вуьту ахь?», - аьлла. «Ялханнах цхьаъ харжа», - элира Лумара, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ялсаманица кхаъ баьккхиначарех дийна висина волу ялх стаг вара уьш.

Иабдур-Рахьман ибн Iавфа элира: «ВаллахIи, мухIажирех а, ансарех а хаттаза цхьа хIусам ма ца йитина ас, шаверг а лусманна реза ву». Иштта лусман халиф хаьржира, Лумар дIакхелхича. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) йийцина хилла йолу коч тIеюьххира АллахIа лусманна, бусалба нехан халиф а вина цунах.

Лусман мужахIид вара – ша халиф волуш, дукха мехкаш схьадехира цо: ерриг Африка а, Азин малхбале а, Таджикистан а, Армени а, кхин а дуккха а меттигаш а.

ХIорда тIехь гIазот дар дуьхьхьара лусман халиф волуш долиьра.

Шамера амир волу МуIавият ибн Суфьяна хабар даийтира лусмане, шена хIорда тIехь жихIад дан пурба ло аьлла. Амма бусалба нехан амир реза ца хуьлура, хIордан буьрсалла евзуш. МуIавията юх-юха баьхча, пурба делира цунна лусмана, цхьа бехкам а болуш – цо шеца шен хIусамнана йигахь. Дукха чIогIа реза а хилла, шен хIусамнана шеца хIорд-кеманна тIе хьала а яккхина, хIорда тIехь жихIад долиьра цо. Дуккха а мехкаш схьа а дехира бусалба наха.

Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) массо а гIазотехь цуьнца хилла ву лусман, Бадр гIазот доцург – Рукъаййат чIогIа цомгуш а хилла, цIахь витинера и Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Цу дийнахь цу лазарх дIа а кхелхира лусманан хIусамнана.

Ша гIазотера юхавеъча, шашь яккхинчу хIонсах Iад делира лусманна Элчано, - «и гIазот диначунна ма-хиллара ял ю хьуна а», - элира цо цуьнга.

Лусман халиф волуш, рицкъ керадеънера бусалба нахана. Шайн дахарехь цкъа а моз диъна боцуш нах а бара, ткъа лусман халиф волчу заманахь диира цара иза. Дуккха а диканаш дара нахана цу хан чохь, асхьабаша олуш а хиллера: «Лусмана нахана уггар мерзаниг а йоькхий, шена бепиг, даьттий бен ца дуу».

ХIора баттахь нахана луш алапа хIоттийра лусмана. Иштта хIора шарахь хIоранна а духар а дара луш. Лусманан Iадат дара – пIераска-де тIедеъча, лай хьалхавуьтуш. Шен дахарехь ши эзар сов лай, эца а оьцуш, хьалхавитира цо.

Дуккха а ду лусманан диканаш, царех ду Къуръан цхьана чудерзор а, и дешар цхьана меттан га³⁶ тIехь дар а. Тайп-тайпана меттан генашца доьшуш хилла наха Къуръан, цу тIехь церан къосам хилла аьлла шена хезча, Къуръанан охIланах болу баккий асхьабаш схьа а гулбина, цхьа меттан га билгалдаьккхина цо, цуьнца доьшур долуш. Тахана вайн керахь долу Къуръан ду иза.

Коша уллехь воьлхуш Iаш лусман а гина, наха хаьттира цуьнга: «ХIай бусалба нехан амир, хьо хIунда воьлху?». Цо жоп делира: «ХIара хлун ю ца хаьа шуна? Каш ма ду хIара. Къемат-дийнан дуьхьхьара меттиг а ю: кху чохь лена атта хилахь, цул тIаьхьа дерг кхин а атта хир долуш, ткъа кху чохь хала хилахь, кхул тIаьхьа дерг кхин а хала хир долуш».

³⁶ Диалект

Іусман халиф волу тіаьхъара шина шарахъ мунафикъ нах а, царна тіаьхъахІиттина хъекъал доцу нах а баържинера бусалба мехкашкахъ. Жуьгтичо, ІабдуллахІ ибн Сабаа, вовшахтоьхнера уьш, Иракера, Йеменера, Мисрера, Шамера. Бусалба нехан барт бохор а, церан дегнаш декъар а, царна тешнабехк бар а яра цуьнан Іалашо.

Шайн питанан юьхъиг уггар а лакхарчунна Іиттарш еш йолийра цара, нахана гергахъ цуьнан лакхалла а, сийлалла а йожорхъама. Сийдолчунна тіера дІабуйлабелира уьш. Іилма долчуьнан сий хуьлу, ткъа и сийсазвича, наха цуьнга ла а ца дугІу. Іусманна Іиттарш ян буйлабеллера мунафикъ нах! Маккара а, Мадинатера а нахана юккъехъ цуьнан хьокъехъ харц къамелаш даржадора цара: «Іусман Бадр гІазотехъ хилла ма вац. Ухьуд гІазотехъ Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) кхелхина аьлча, цигара дІавахнерий те иза?», - бохуш.

Таханлера мунафикъ нах а бу цу заманахъ хилларш! ЦІерш хийцаеллехъ а, шаьш хийцабелла бац уьш, мекарлонаш цхъатерра лелайо цара! Тахана а ма кхийда уьш уггар дикачу нахана тіе! Царна Іиттарш ма йо цара.

АллахІа боху: «Баккъал а, АллахІан лешна юккъера Цунах кхоьруш берш Іеламнах бу».³⁷

Мунафикъашна хаьа Іилма хьокхурш а, даржориш а Іеламнах буй, уьш нахана гергахъ шаьш бехбича, цаьрга ладугІур даций! Цундела Іеламнахана Іиттарш йо цара, церан сий дайа гІерта.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьлла: «Баккъал а, Іеламстагана гечдар доьху стиглахъ а, лаьттахъ а мел долчу хІумано, хи чохъ болу чІеро а. Іеламстеган дозалла, Іибадат дечунна хьалха, беттан седарчашна хьалха ма-хиллара ду».³⁸ Ткъа бетто мел серло ло а, седано мел серло ло а хаьа-кх вайна!

И мунафикъаш АллахІан нур дІадайа гІерта, Іеламнахана Іиттарш а еш!

Іусманна ен Іиттарш совъевллера. Нехан дегнаш тіера и вожо гІерташ лелара уьш, амма Іусмана хІумма а ца олура.

Хьаж доьхку денош тіекхочуш а долуш, жуьгтичо кечам бира. Басрера а, Күфатера, Мисрера а нах вовшахтоьхна, цо элира: «Мисархой Іалийна тіе а гІой, ала: «Іусман халиф хила хьакъ вац, оха хаьржинарг хьо вара». Күфатеранаш Зубайрина тіе а гІой, ала: «Іусман халиф хила хьакъ вац, оха хаьржинарг хьо вара». Басреранаш ТІалхьина тіе а гІой, ала: «Іусман халиф хила хьакъ вац, оха хаьржинарг хьо вара»», - ша юьстах а соцуш, уьш дІахьовсийра цо.

Мисархой Іалийна тіебахара. Цара шайна жуьгтичо хьехнарг дІаэлира цуьнга: «Іусман халиф хила хьакъ вац, оха хаьржинарг хьо вара, хьуна байІат до оха». Іалийс жоп делира: «ВаллахІи, кхуза даьхкина долу, Элчанан маттехула неІалт хилла ма ду шу! ДІадуьло кхузара», - аьлла. Уьш дІабахара. Ма доккха хІума ду-кх! Іалийс ма-даллара жоп делла хиллера-кх Зубайрас а, ТІалхьас а шаьшшинна тіебаьхкиначна!

Реза яцара и кхо тоба шайн коьртера мунафикъна! «Цара Іусман ву ма боху халиф хила хьакъ, ахъ тхо стенна дахийтина царна тіе», - аьлла, шайн мехкашка юхаберза новкъабевлира уьш.

Керла мекарло ян дагадеара жуьгтичунна. Кехат тіе хІоттош долу мухІар кечдира цо шена, Іусманан чух тера а долуш. Халифан цІарах кехаташ яздира цо: «Басрера амуре ду хІара кехат Іусманера. Цига дІайогІуш тоба ю, уьш дІакхаьчча церан когаш а, куьйгаш а даха», - аьлла, Іусманан мухІар тухуш тіе. Иштта Мисрера а, Күфатера а амiraшка а яздира цо изза.

Кечдина, и кехаташ кхаа стаге дІаделира цо. Некъа тіе дІа а хІиттина, цара элира: «Іусманера къайлаха кехаташ ду тхьогхъ». ТІекхетта, и кехаташ схъа а даьхна, дийшира цу наха. Царна гира,

³⁷ Сурат Фатір, аят: 28

³⁸ Абү Давуд: 3641

тлехь лусманан мухлар а долуш, шаьш хIаллакде аьлла дина омра. Оьглазлонца юхабирзира уьш. лусманан хIусамна го бира цара.

Асхьабаша, вовшах а кхетта, лусмане элира: «Вистхила веза хьо цаьрга». Цара массара а дехар дарна, лусмана элира: «ХIай нах! Шух цхьанна а ца хезна АллахIан Элчано Табуьк гIазоте эскар кечдиначунна ялсамане ю олуш?». Асхьабаша хезна шайна элира. «Ткъа со вацара и эскар кечдинарг?», - хаьттира цо. «Вара», - элира цуьнга асхьабаша.

Юха а хаьттира лусмана: «Шух цхьанна а ца хезна АллахIан Элчано Рóмат гIу эцначунна ялсамане ю олуш?». Асхьабаша хезна шайна аьлла жоп делира. «Ткъа со вацара и эцнарг?», - элира цо. «Пайхамаран ши йоI шегахь хилла цхьа а вевзий шуна, со воцург?», - аьлла, и къамел а дина, шен хIусам чу вахара лусман.

Цул тIаьхьа лусман шен чохь Iаш а волуш, цуьнан хIусамна го бира мунафикъаша. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), собаре хиларе кхойкхуш, дийцина долу питана тIекхечира цунна.

ВорхI эзар гергга стаг вара цуьнан хIусамна го бинарг, царна юккъехь мунафикъ наха даржийначу эладитех тешна болу хьекъална эшна нах а бара. Амма цхьаллиг-цхьа асхьаб вацара цаьрца, берриш а IабдуллахI ибн Сабаъ олушу жуьгтичо цхьаццанхьара гулбина бара.

Вовшах а кхетта, эскар санна, тIемаца ца баьхкира уьш! Шаьш мунафикъ нах хиларе терра, тешнабехкаца, шаьш хьаж дан богIуш санна, Маккахь а, Мадинатехь а жим-жимма баьржира уьш, нахана юккъехь шайн эладитах даржош, царех цхьаболчеран дегнаш чу шеконаш а туьйсуйтуш! Цул тIаьхьа го бира цара лусманан хIусамна, халиф волчера дIавала аьлла.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хьадисехь – «мунафикъ нах хьайна тIера и охьаяккха гIортахь, охьа ма яккхалахь», - аьлла, ийицина йолу коч – лусманан паччахьалла дара. Цо дехха лардина долу де тIекхечира. лусманера паччахьалла схьадаккха баьхкина бара мунафикъаш! Шовзткъа дийнахь го латтийра цара, яа а, мала а чу ца йохуьйтуш. Асхьабаш тIеобхура лусманна, и мунафикъаш хIаллакбан пурба доьхуш. Царех вара баттара тур даьккхира веъна Абу ХIурайрат. «Царех цхьаь вер – дерриг адам дер санна ду. Хьайн чу гIо», - аьлла, жоп делира цунна лусмана.

Зубайрас кехат яздира лусмане: «Ахь пурба делча, хьан хIусамехь хьуна улле дIахIуттур вара со», - аьлла. ЖихIадехь керста нехан тоба йоькьуш хилла долу лом дара Зубайр. Амма халифа пурба ца делира цунна.

Цул тIаьхьа, шен да санна къонах волу, IабдуллахI ибн Зубайр веара, баттара даьккхина тур а долуш. Цо а пурба дийхира лусмане уьш хIаллакбан, амма цунна а пурба ца делира.

лусманан неIаре а веъна, KaIб ибн Máлика мохь туьйхира: «ХIай ансараш! ШолгIа а АллахIан динан гIоьнчий хила», - аьлла. Дуьххьара мухIажираш тIе а лаьцна гIо динера ансараша динна, ткъа шолгIа – лусманна гIо де бохура цо. Вовшаххийтира уьш, лусман ларвеш, цуьнан неIарехь. АллахIан мостагIий цуьнан хIусамна го а бина Iаш бара. Ансараша элира: «Ахь пурба лахь, шолгIа а АллахIан динан гIоьнчий хуьлу хьуна тхо». Амма лусман реза ца хилира. «ДIайсадовла», - аьлла, омра а дина, дIабахийтира цо уьш.

Iалий веара шен ши кIант Хьасан, Хьусайн тIаьхьа а хIоттийна, баттара даьхна тарраш а долуш. Цо элира: «Дукха тIехбевлла уьш! ХIинца мукъане омра де тхоьга, хIаллакбайта уьш. Соьца пхи бIе мужахIид ву хьуна, тIехь гIагI а долуш. Ахь пурба лахь, ас юхатуху хьуна уьш». «АллахIа диканца бекхам бойла хьуна. Амма со бахьанехь цIий Iанийта ца лаьа сунна», - аьлла, жоп делира лусмана.

Цул тIаьхьа, ара а ваьлла, бусалба нахе кхайкхам бира лусмана: «Со шун амир вуй?», - аьлла. «Ву», - жоп делира цара. «Амирна муьтIахь хилар важиб дуй?», - хаьттира юха а лусмана. «Ду», - аьлча, - «шайн цIа а гIой, чохь Iе аьлла омра до ас шуьга», - элира лусмана.

Ша вен баъхкиначаърца а цхъаъна кѣда-мерза вара иза.

Кхиболу асхъабаш а оьхура лусманна тѣ, цаърца тѣм бан пурба доьхуш.

Шаьш лусман ларвийр ву аьлла, цуьнан неларе дѣхиттира Хьасан ибн Іалий а, Іабдуллах Ібн Зубайр а, Мухьаммад ибн Хьатѣб а, Марван ибн Хьакам а.

Амма ша ларвеш буй хиъча, лусмана дѣбахийтира уьш. Ша висира иза, шен хлусамненаца.

Шовзткъа дийнахъ го латтийча, пѣраскан-буса шен ламаз дечехъ наб кхеттера лусманна. Набарх велакъежаш а гина, самаваьлча, цуьнан хлусамнанас дийцира цуьнга иза. «Гѣнах Аллах Іан Элча гира суна. Цо хаьттира: «Мацвиний хьо цара, хІай лусман?». «Вина», - элира ас. Юха хаьттира цо: «Хьагвиний цара хьо?». «Вина», - элира ас. «ХІай лусман, собаре хила хьо! Кхана соьций, Абу Бакраций, Іумарций ялсамане чохъ марха даста лаьий хьуна?», - хаьттира Элчано. «Лаьа», - элира ас», - аьлла, шен гІан а дийцина, марха лецира лусмана.

Цуьнан хлусамнанас Нѣилата дехар дѣра лусмане: «Пурба лохъа суна сайн коьртара йовлакх охъа а даьккхина, араяла. ТІаккха эхъ а хетта, дѣйсабевр бара уьш», - иштта Іадат хиллера церан. Вайн а ду иза: мел доккха дов хиларх, зудчо шен коьртара йовлакх охъадаьккхича, эхъ хетий, дѣйсабовлуш.

«Валлах Іи, цкъаллиг-цкъа хьан коьртара мас гур ма яц царна», - жоп делира лусмана.

Марха а лаьцна, ламаз а дина, Къуръан доьшуш Іаш а волуш иза, Аллах Іан мостагІех цхъаь чуиккхира. Шена дуьхьалъяьллачу Нѣилатна тІара туьйхира цо. Ткъа лусман дезткъе ши шо долуш, воккха стаг вара. Цо дола дѣра: «Аллах Іа ши куьг а, ши ког а, ши бѣаьрг а боккхийла хьан. Аллах Іа жовжахати чу а вохийтила хьо», - аьлла. Шена лусмана и дола дѣча, кхера а велла, араиккхира и Делан мостагІ.

ШолгІа а чуиккхира царех цхъаь, лусман Къуръан доьшуш а волуш. Цо шена тур тухуш, дуьхьал куьг лаьцначу лусманан и куьг даьккхира Делан мостагІчо. ТІаккха лусмана элира: «Элчане беьна хаам дуьхьара дѣяззбина куьг даьккхи-кх ахъ». Хлусамнана гІо даккха гІоьртира лусмане, амма пѣлгаш дехира цуьнан. Тур диттира цу Делан мостагІчо лусманна, цуьнан цІий керахъ хиллачу Къуръанна тѣ а Іенаш. «Аллах Іа хьалхавоккхур ву хьо царех, Иза – хезаш а, хууш а ву»³⁹, - аьллачу аятна тѣхъ дара лусманан цІий.

Шийтта шарахъ халиф а лаьттина, хІижратан ткъе пхийтталгІа шарахъ, зул-хьижжат баттахъ, Къуръан доьшуш а волуш дѣакхелхира лусман ибн Іафъан.

И вийначо дуьйцу, иссазза тур туьйхира ша цунна бохуш: кхузза Аллах Іан дуьхъа а, ялхазза цуьнга болчу кабезамна а.

Лусманан хлусамнанас Нѣилата цуьнан цІийх юьзна коч а, шен даьхна пѣлгаш а Шамера амирна МуІавиятна дѣдахьийтира. Гергара хиларна, чІир эцар цунна тѣдужуш дара.

Цул тѣаьхъа лусман вуьш дакъа мел лаьцнарг, сийсаза а волуш, хІаллакхира. Аллах Іа бекхам бѣра хІоранна а.

Лусманна го бѣча, хьехам бан, мѣмбар тѣ хьалаваьллера иза, керахъ Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Іаса а йолуш. Го бѣначарех цхъана Делан мостагІчо и Іаса оззийна схъа а яьккхина, - «дѣасаца, тхуна хІумма а ма дийца», - аьлла, шен голах а тоьхна, каггийра иза. Цу Іасанна тѣра дечиг а Іоттаелла, ког юхъара а баьлла, дѣабаккха бийзира цуьнан. Цу бахъаница вала а велира иза.

Асхъабаша дуьйцу, лусман вен чуиккхина хилла волу стаг, цуьнан хлусамнанна тоха а тоьхна, лусмана шена дола дина волу, ши куьг а, ши ког а, бѣаьрса а доцуш шайна гѣра бохуш. Мохъ бетташ

³⁹ Сурат Ал-Бакъарах І, аят: 137

а хиллера цо: «Хинца дисинарг жобжахати вахар бен ма дац суна», - бохуш. АллахIа жоп деллера Iусманан доIанна.

Iусманан дозалла а, диканаш а дийцина ца довллал ду. Делахь а, цхьа хIума кхачаме ду вайна - АллахIан Элчанан (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дош: «Iусман ялсаманин охIланах ву».

АллахIа Iусманан санна эхь хетар а, майралла а, комаьршалла а лойла вайна. Цуьнца ялсаманехь цхьаьна а тухийла Цо вай.

Iалий ибн Абу TIóлиб

Пайхамарш дIабевлча, кху умматехь воьалганиг ву - Iалий ибн Абу TIóлиб. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шайна ялсаманица кхаь баьккхиначарех а ву иза.

Цуьнан да Абу TIóлиб АллахIан Элчанан деваша вара. Маккара эланех цхьаь вара иза. Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) жима волуш кхийнера цо, шен берел а чIогIа везаш. Бусалба дин долалуш, Элчанна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дукхазза гIо дина а вара иза. Цунна хууш дара шен вешин кIант Мухьаммад – АллахIа ваийтина элча вуй а, бусалба дин – нийса дин дуй а. Делахь а, кхин иман ца дуьллуш велира Абу TIóлиб. Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вара цунна тIехIоьттина лаьтташ, дехарш деш: «ХIай сан деваша, алахьа «лаилахIа иллаллахI», кьемат-дийнахь цу дешнашца хьуна тоьшалла дийр дара ас», - бохуш. Амма шен дайн дин тIера юха ца велира иза.

Ткъа цуьнан нана – ФатIимат яра. Цо кхийна вара Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Ша вина йолу нана дIаяьлча, шен шолгIа нана ю олура Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шен девешин зуда. Мадинате хIижрат а дина, бусалба а йолуш, цигахь кхелхира иза. И дIаюллуш, АллахIан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шена тIера коч тесира цунна тIе, цул сов цуьнан коша чу а воьссина, шен беркате куьйгашца дIа а йоьллира цо иза.

Абу TIóлибан а, ФатIиматан а ялх доьзалхо хилла: виь кIант а, ши йоI а. Воккхаволучуьнан цIе TIóлиб яра, цо иман ца диллира, делахь а, Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дуьхьал тIом бина а вац иза. ШолгIаниг – Iакьил вара, бусалба а волуш кхелхира иза. Кхоалганиг – ЖаIфар вара, Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) лараме асхьаб хилла волу. Цуьнан хьокьехь АллахIан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьллера: «ЖаIфар сох тера ву, гIиллакх а ду цуьнан сайчух тера». Хайбар схьайоккхуш, Хьабашера, жихIадехь дакъа лаца, схьавогIуш вара ЖаIфар, амма тIе ца кхира иза. Шена и гича, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьллера: «Суна ца хаь сайна хазох хIун хеттера: Хайбар схьаяккхар я ЖаIфар схьавар». И дешнаш хезча, самукьаделира ЖаIфаран. ХIонсаш йоькьуш, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) пха белира цунна, цу гIазоте кхача цуьнан ният хиларна.

Цул тIаьхьа Муьта гIазотехь, румхошна духьал тIом беш, дIакхелхира ЖаIфар. Ши бIе эзар керстанна дуьхьал кхо эзар бусалба стаг вара цу гIазотехь. Iумар ибн ХаттIабан кIанта IабдуллахIа дийцина: «Со а вара Муьта гIазотехь, ЖаIфар дIакхелхича, дезткъе итт сов чов яра цунна тIехь, уьш ерриш а юьхь-дуьхьал йина а яра. Ши куьг а даьккхинера цуьнан». Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) гIенах гинера ЖаIфар, ялсаманехь маликашца тIомахь.

Бусалба нах, Халид ибн Валид коьртехь а волуш, цу гIазотера юхабаьхкича, АллахIан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ЖаIфаран доьзал схьа а балийна, царна яахIума кечьайтира.

Шайн чуьра адам деллачарна яахIума ялар – суннат ду. Ткъа вай нийсса бIостадовлу цу суннатна: стаг веллачу нахана, шайга беъна бала а бицбеш, кхин а доккха дукъ тIедожадо - таро елахь а, яцахь а етт бен безаш.

ВоьалгIаниг – Iалий ву, АллахI реза хуьйла цунна. ПхьоьалгIаниг – Умм ХIа́ниъ яра, «Фáхита» а, «ХIинд» а олура цунах, бусалба а йолуш кхелхира иза. ЯлхалгIа – Жумáна ю, иза а бусалба а йолуш кхелхира.

Абу ТIóлибан воьалгIа кIантах, Iалийх лаьцна дуьйцур ду вай. Маккахь дуьнен чу ваьлла вара иза, ши-кхо шо долуш Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ша волче дIа а вигина, цо кхаьбна ву иза. Тиша хьал дара Абу ТIóлибан, цундела АллахIан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) схьавалийра шен девешин кIант. Цкъаллиг-цкъа цIунашна сужуд дина вац Iалий.

И ву – Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) девешин кIант а, цуьнан йоI ФáтIимат яхнарг а, веа халифах тIаьххьарниг а.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьллера цуьнга: «ХIай Iалий, хьо сох ву, со хьох ву».

Бусалба дин доладалале а Пайхамарца (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) кхиъна, цуьнца юуш-молуш, чу-ара а волуш, даима а цуьнан накъост хилла ву Iалий, жима волуш дуьйна.

Ткъа муха хир вара Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хIусамехь кхиънарг? Пайхамаралла доьссича, ялх шо⁴⁰ долуш вара Iалий, стегарех⁴¹ дуьххара иман диллинарг а ву иза. Иман диллира цо, шен девешин кIант Мухьаммад – АллахIа ваийтина элча хиларехь шек а воцуш.

Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дIакхелхича, Iалийс лийчийра иза, ала а олуш: «Ма хаза ву-кх хьо, хIай АллахIан Элча, дийна волуш а, кхелхина волуш а».

АллахIана везаш ву аьлла вевзура Iалий. МужахIид ву, майра ву, латар чIогIа долуш, мостагIчунна дуьхьал ведда воьдуш, «шена дуьхьало ялур йоцу тур» аьлла вевзура иза нахалахь.

Цуьнан куьйгахула АллахIа Шен мостагIий эшийна волу, летачехь даима а толам боккхуш хилла волу, нийсо яр чIогIа долу а, АллахIа кхоьллинчу цхьана а хIуманых кхоьруш хилла воцу а Iалий вара иза. Кхерар хIун ду ца хаьара цунна, хIунда аьлча шен берриг кхерам массо хIума кхоьллинчу АллахIана дIабеллера цо.

Дуьне дIа а тесна, АллахIаца йолу юкъаметтиг тойинера Iалийс. АллахIах кхоьруш, воьлхий, бIаьрхиша маж тIадайора цуьнан.

Iумар ибн Iабдул-IазIза аьлла: «Уггар чIогIа хIара дуьне дIатеснарг Iалий вара».

Iалийс олура: «ХIай дуьне, со а воцуш, кхиниг Iехаве. Баккъал а, ас кхузза дитина ду-кх хьо». Кхузза йитина зуда санна, ша-шена хьарам дина бохург ду иза.

Iалийн цIе дуьххьара «Асад» яра, нанас тиллинера цунна иза. Асад – лом бохург ду. Абу ТIóлиб цIахь а воцуш дуьнен чу велира иза, ткъа ша цIавирзича, «Iалий» аьлла цIе хийцира цо шен кIентан.

«Абу Хьасан» а олура Iалийх. «Абу СибтIайн» а яра цуьнан цIе, Пайхамаран йоьлан шина кIентан да бохург ду иза. Иштта «Абу ТIуроб» а олура цунах, уггар хьоме цIе яра иза Iалийн, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) яьккхина йолу дела.

Ткъе кхойтта доьзалхо хилла Iалийн: вейтта кIант а, ткъесна⁴² йоI а. ФáтIимата диь бер дина цунна: ши кIант а, ши йоI а. Церан цIерш яра: Хьасан, Хьусайн, Зайнаб, Умму Кулсум.

⁴⁰ Цхьаболчу Iеламнаха итт шо дара а аьлла

⁴¹ Цхьаболчу Iеламнаха берашна юккъехь дуьххьара иман диллинарг ву аьлла

ЧIогIа гIора долуш хилла Iалий, цо адам маракъевлича, са а ца даккхалуш, сел тIеттIаовдарна.

Бусалба дин доладеллачул тIаьхьа, Пайхамаррий, Iалий вара къайлаха ламазаш деш. Цкъа Абу ТIолиб тIекхечира цаьршинна, цо хаьттира: «Шуьшиь хIун деш ву?». «Ламаз деш ву», - жоп делира цунна АллахIан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Абу ТIолиба элира: «ХIай Мухьаммад, хьуна ца хаьа, къурайшийн охIланах берш ма бу хьо сацаве бохуш соьга, ахь шайн делошна дов до бохуш».

Мушрикаша олура Пайхамаре (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Оха вазво хьо, рицкъанаш а ло хьуна, тхайн эла а во хьох, нагахь хьо сацахь».

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Абу ТIолибе элира: «ХIай сан деваша, валлахIи, цара суна лур ду мел бохург даларх, хIара гIуллакх дутьтур ма дац ас».

Девашас чIагIо йира: «ХIай Мухьаммад, хьуна ца дезачух цхьа а хIума кхочуьйтур ма дац ас хьоьга».

Цул тIаьхьа шен кIанте хаьттира цо: «ХIай Iалий, ахь хIун леладо?». Итт шо долуш волу Iалий тахана бу бохучу къонахел а дуккха а гIоли вара. «ХIай сан да, АллахIаца а, Цуьнан Элчанца а иман диллина ас. Мухьаммада деьнарг къобал а дина ас, цунна тIаьхьа а возу со. АллахIан Элчанца ламаз деш а ву со», - элира Iалийс. Абу ТIолиба элира: «ХIай сан кIант, валлахIи, хьо дикане бен ма ца кхойкху цо».

Цкъа Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «ХIай Iалий, кху умматехь уггар вон адам муьлхург ду хаьий хьуна?». «Мила ву иза?», - хаьттича, - «хьо вуьйр верг ву. ХIоккхе (юьхь тIе) хIума а тоьхна, хIара (маж) тIада а еш», - жоп делира цунна АллахIан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Юьхьах хIума а тоьхна, цIийно маж а тIадош Iалий вуьйр хилар дийцира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), цул тIаьхьа ехха хан текхира цо, цу дийне хьоьжуш.

АллахIан Элчанан (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) деваша Абу ТIолиб веллачул тIаьхьа, мушрикаша барт бира Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вен. Амма Дала хаам бира Шен Элчане (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), уьш ямартло кечъеш хиларан хьокъехь. ТIаккха Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хIижрат дира Мадинате. Ша новкъаволуш, шен меттахь вижина Iалий витира цо. Вен а тарлора иза. Делахь а, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Маккахь витира иза, мушрикаша шега схьаделла долу аманаташ юхадерзадайтa цуьнга. Аьшпаш буьттүш ву, бозбуунчалла лелош ву бохуш, Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ца кхуллуш цIе ца юьтуш болчу мушрикаша шайн аманаташ дIадохкуьйтуш хилла цуьнга. «Уьш-м керста бара, дIа ца елча а хIумма а дац царна», - ца элира АллахIан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), мелхо, лерина уьш дIайсаекъа Iалий витира цо.

Жима Iалий озавелирий те? Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вен гIерташ мушрикаш а болуш, цуьнан меттахь вижина ма вара иза. Оза ца велира, мелхо, хазахийтира цунна. Дозалла дора цо, воккхавеш вара иза. Цо аьллера: «ВаллахIи, цу буса санна паргIат наб йина ма яц ас цкъа а».

Цул тIаьхьа Iалийс а дира хIижрат, ша цхьаь волуш. ГIаш Мадинате некъ бира цо, йовхонна дийнахь садоIуш, буса новкъаволуш. Когаш лилхина бара цуьнан дIакхаьчча. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) шен беркате куьг хьаькхира цуьнан когаш тIе, цул тIаьхьа цкъа а лезна бац цуьнан ши ког, Iалийс иза ма-дийццара.

Цкъа шен йоI ФатIимат йолче вахара АллахIан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Iалийн хIусамнана яра иза, томана, кхин яла хIума а ца хилла, тIам тIехь кагделла долу дечкан турс

делла ялийна. Ялсаманера зударийн эла а ю иза. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хаьттира: «Іалий мичахь ву?». Шена оьгІазвахана араваьлла ву, мича вахана ца хаьа шена элира ФатІимата. Лаха стаг вахийтича, маьждиг чохь вижина карийра Іалий. Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) тІаьхьавахча, лаьттахь Іуьллуш вара иза. Тахана санна кузанаш дацара церан маьждиг чохь. Цунна тІера гІум дІа а яьккхина, АллахІан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «ХьалагІатта, Абу ТІуроб». Цул тІаьхьа и цІе дІаяхара цуьнан, шех и яьккхича Іалийна хаза а хетара.

Йемене хьукм дан вахийта Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) новкьавоккхуш вара цкъа Іалий. Цо элира: «ХІай АллахІан Элча, со Йемене вохуьйтуш ву ахь, ткъа сол а баккхий а болуш, гІоли а болуш дукха ма бу». Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) цуьнан даг тІе куьг а диллина, доІа дира: «Я АллахІ, мотт чІагІбе Ахь цуьнан, дог нийсонна тІе а нисде Ахь цуьнан». «ДІагІо хьо, хІай Іалий», - аьлла, дІахьажийра цо иза. Іалийс боху: «ВаллахІи, цул тІаьхьа цкъаллиг-цкъа айса хьукм деш, шеко хилла ма яц сан».

Ялсамане даха сатуьйсу вай. Мила ву цига кхача ца лууш? Цхьа а вац-кх. Ялсамане ваха сатуьйсучух бан тамаша бац. Ткъа Іалийн хьал муха дара аьлча, ялсамане ша яра цуьнга сатуьйсуш, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ма-аллара. Цул доккха хІун хир ду?

СагІа далар чІогІа дара Іалийн. Цкъа сагІа дехнера цуьнга, амма дІадала ахча дацара цуьнгахь. Шен кІант Хьасан вахийтира цо ФатІиматера ялх дирхІам схьада аьлла. ДІа а вахана, юхавеара кІант, цо элира: «Дама эццал бен дац иза, цунах цхьа дирхІам схьаэцахь а, дама догІур дац боху». «Ялххе дирхІам схьада», - аьлла, юхахьажийра Іалийс шен кІант. Цул тІаьхьа, цо схьадеьна ахча дІаделира цо шегга дехначунна.

Яа хІумма а йоцуш биснера цуьнан доьзал. Эмкал юкхуш стаг велира цунна уллехула, - «оьций цхьаммо а?», - бохуш, мохь а бетташ. «ХІун доьху ахь кхунах?», - хаьттича, - «цхьа біе шовзткъа дирхІам доьху», - аьлла, жоп делира эмкалан дас. «Ас ийци хьобгара иза, дІаехка эцце», - элира Іалийс, - «делахь а, цхьана бехкамца - жимма собар де». Реза а хилла, собар деш Іаш вара и стаг, улле охьа а хиьна. Жимма хан яьлча, уллехула волучу сага хаьттира: «Хьенан ю хІара эмкал?». Шен ю элира Іалийс. Цу сага шена схьайохка аьлча, шина біенах дІайоьхкира цо эмкал. Цкъа хьалха ша эмкал эцначунна цуьнан ахча дІа а делла, дисина долу кхузткъа дирхІам ФатІиматна дІаделира Іалийс. Цецъяьллачу хІусамнанас хаьттира: «ХІара мичара даьлла?». «Дала Къуръан чохь Ша лур ду аьлла чІагІо йинарг ду иза», - жоп делира цунна Іалийс. «Дика динчунна и иттани сов доккх»⁴³, - аьлла Дала. Іалийс ялх дІаделла, АллахІа кхузткъа а дина, юхаделла цунна.

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) масийттазза кхаь баьккхинера, Іалий ялсаманин охІланах ву аьлла.

Жабир ибн ІабдуллахІа дуьйцу, Пайхамарца (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дара шаьш бохуш. Цо элира: «ХІинцца ялсаманин охІланах верг чувогІур ву». Абу Бакр чувеара. Юха а элира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «ХІинцца ялсаманин охІланах верг чувогІур ву». Іумар чувеара. Кхин цкъа а элира цо: «ХІинцца ялсаманин охІланах верг чувогІур ву». Цул тІаьхьа доІа дира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Я АллахІ, Хьайна лаахь, Іалий хилийта Ахь иза». Іалий чувеара, тІаккха Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дог паргІатделира.

Цкъа куьг лаьцна цхьанхьа вуьгуш вара Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Іалий. ТІехволуш, нехан беш гира цунна. «ХІай АллахІан Элча, ма хаза ю и беш», - элира цо. «Цул а хазаниг ю хьуна хьан ялсамане чохь», - кхаь боккхуш, жоп делира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна).

⁴³ Сурат Ал-АнІІам, аят 160

Табук глзоте араволуш, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Іалий Мадинатехь витира, зударий а, бераш а лардан. Дукха мунафикъаш а бисинера, царна дуьхьал цхьа Іалий бен воцуш. Иттарш еш, хабарш хаза дуьйладелира цунна: «Іалий зударшца, берашца витина», - бохуш. Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) волче а вахана, цо элира: «ХІай АллахІан Элча, зударшца, берашца ма витина ахь со». Сийдолу Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) кхачам болуш жоп делира цунна: «ХІай Іалий, ХІарванан метта хила реза вац хьо?».

Муса пайхамара, ша АллахІаца къамел дан воьдуш, ХІарван шен къоме хьожуш витинера. Ткъа Мухьаммад пайхамара Іалий хаьржира и гІуллакх кхочушдан. ГІийла ву аьлла витина ма вацара Мусас ХІарван, мелхо, тешаме хиларна витинера цо иза. Иштта Іалий а витинера Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), иза тешаме а, майра а волу дела.

Бадр глзотехь бусалба наххий, керста наххий вовшахкхеттера. Ткъа тіом дІаболабалале, шишша-кхокха сехьа а волий, латарш деш Іадат дара церан. Мушрикех Іутбий, Шайбий, цуьнан кІанттий аравелира, къурайшийн кортош бара уьш, Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) уггар чІогІа зенаш динарш а бара уьш. Шайца лата цхьа а вуй аьлла мохь белира цаьргара. Ансарех волу кхо асхьаб аравелира царна дуьхьал. «Шу муьлш ду?», - хаьттира мушрикаша. Шаьш довзийтира ансараша, амма цаьрца лата реза ца хилира мушрикаш. Цара элира: «Шу ца оьшу тхуна, тхайн девешин бераш оьшу». МухІажираш бара цара буьйцуш.

Сийдолу Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) мохь туьйхира: «ХІай Хьамза, хьалагІатта», - АллахІан лом дара иза, чІогІа майра стаг а вара, - «ХІай Іалий, хьалагІатта», - элира цо, - «ХІай Іубайда, хьо а хьалагІатта».

Хьамзина дуьхьал Іутба вара, Іалийна дуьхьал – Шайба, Іубайдина дуьхьал – Шайбин кІант. Латар доладаларца, цкъа тоьхна Іутба вийра Хьамзас, Шайба шина декъе вийкьира Іалийс, Шайбин кІант а вийра Іубайдас. Бусалба нахера маьхьарш девлира: «АллахІу акбар», - бохуш.

Цул тіаьхьа кхо шо даьлча, Хандакъ глзоте арабевлира бусалба нах. Шайн Іадатехь ма-хиллара, керста нахах цхьаь сехьавелира, цуьнан цІе Іамр ибн Іабди Вуд яра. Дикка кечамаш бина веьна вара иза, бусалба нахера чІир эца. Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) веллалц, ша иза а, важа а дийр дац аьлла, чІагІонаш йира араваьлла а вара. Мушрикех уггар чІогІаниг а, эзар тіемалочун мехха стаг а, дерриг дахар тіемашкахь даьккхина, говзалла йолуш а вара Іамр. Коьрта тіера когаш тіе кхаччалц аькках воьттина а волуш, сехьавелира иза. «Соьца лата мила ву?», - аьлла, мохь туьйхира цо. Динах кхаьрдаш байташ а олуш, ялсамане езарг сехьавала, шеца лата бохуш. АллахІан лом Хьамза дийна хиллехь-м, цо цхьаьнге а кхочуьйтур вацара иза. Амма Ухьуд глзотехь дІакхелхинера иза. ХІара Хьамзин де дацара, кхечуьнан де дара. Циггахь мохь туьйхира цхьамма: «Со лета цуьнца, хІай АллахІан Элча», - аьлла. И вара асхьабех уггар жиманиг – Іалий, АллахІ реза хуьйла цунна. Іалийн де дара иза. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира цуьнга: «ХІай Іалий, Іамр ма ву иза». Юха а мохь белира АллахІан мостагІчуьнгара: «Мила ву соьца лата?», - аьлла. Цунна тіаьххье Іалийс элира: «ХІай АллахІан Элча, со лета цуьнца». Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) изза жоп делира Іалийна. КхоалгІа а мохь туьйхира Іамра. Юха а элира Іалийс: «ХІай АллахІан Элча, со латийтахьа цуьнца». «Охьахаа, хІай Іалий, Іамр ма ву иза», - жоп делира цунна Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). «Милла велахь а, бен дац суна, со лета цуьнца», - аьлча, пурба делира Іалийна Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Лата тіевоьдуш вара иза, дуьхьал байт а олуш: «Сих ма ло хьо, хьан кхайкхамна жоп лург схьавеьна хьуна. Хьо веллачу тезетахь нах белхаре сатуьйсус ву со».

Ша жима вуй а хиьна, шеца ца латахь аьлла, юьхь къайлаяьккхинера Іалийс. Тіе а вахана, цо элира Іамре: «Ас кхаа хІуманех хоржуьйту хьоьга. Я иман дилла». Іамра элира: «ШолгІаниг схьаала». «Я Мухьаммадца тіом а ца беш, дІагІо», - элира Іалийс. «КхоалгІаниг схьаала», - аьлча, - «я соьца лата», - элира Іалийс. Цецваьллера Іамр, шен дахарехь дуьххьара хезаш дара цунна и дешнаш. Цо жоп делира Іалийна: «Цкъаллиг-цкъа дагадеьна ма дацара суна, сайга цхьамма лата эр ду аьлла. Хьо мила ву?». Іалийс ша вовзийтира. «Вало кІант, юхагІо, шуьца баккхийнаш а ма бу, хьо массарал

жима волу дела ваийтина цара», - элира Іамра. «ВаллахІи, со массарал жима волу дела ваийтина ма вац. Со царна юккъехъ уггар кІеззиг оьшург хиларна веъна ву со», - жоп делира цунна Іалийс. «Хьо вен ца лаъа суна, жима ву хьо, юхагІо», - аьлча, - «суна-м лаъа хьо вен», - аьлла, оьглазвахийтира Іалийс Іамр. Баттара тур а даьккхина, лата волавелира и шиъ.

Асхабаша сагатдора, шайна дукхавезачу Іалийна зен хиларна кхоьруш. Ченалахъ, таррийн гІовгІанаш хазар бен, гуш хІумма а дацара. Хилларг хІун ду ца хууш, гІайгІане дара бусалбанийн дегнаш. Цхьаьнгара мохъ белира: «АллахІу акбар», - аьлла. Чан охъайижира, мушрик вен а вийна, цунна тІе дІахІоьттина лаьтташ Іалий гира царна. Самукъадаьллачу асхабашкара хезаш маьхьарш дара: «АллахІу акбар», - бохуш.

Іамран турс схъаэца вуьйлира Іалий, амма цу керстанан бехке меттиг гучуелира, цундела схъа а ца оьцуш, Іаддадитира цо иза. Іалийн гІиллакх дара иза.

Мушрикаша стаг ваийтира Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) тІе, шаьш итт эзар дирхІам ло Іамран дакъа схьалург аьлла. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) жоп делира царна: «ДІахьо шайн нажас, суна цунах хІумма а ца оьшу». Цхьана дирхІамах а нажас юкхуш ца хуьлу дела, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) гайтира цуьнан мах цахилар.

Цул тІаьхьа Хайбар гІазоте арабевллера бусалба нах. Керстанийн гІалина го а бина, ткъайх дийнахъ латтийра цара, уьш йийсар бан лууш. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира шен асхабашка: «Кхана цхьана кьоначуьнга байракх дІалур ю ас, АллахІана а, Цуьнан Элчанна а везаш волу а, АллахІ а, Цуьнан Элча а везаш волу а». Цу буса хІора а сатесна вара Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вийцинарг ша хиларе. Ялсаманица кхаъ баьккхина волу Іумара аьлла: «ВаллахІи, цкъа а амир хила я эскарна хьалхаваьлла хила лиъна ма дац суна, цу бусий бен».

АллахІ а, Цуьнан Элча а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вайна массарна а веза, цигахъ тамаша бан хІума дацара, амма и байракх схъаоьцун верг – АллахІана а, Цуьнан Элчанна а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) везаш вара.

Іуьйра ламазаш дича, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хаьттира: «Іалий мичахъ ву?», - аьлла. Асхабаша жоп делира: «Шен четар чохъ ву, бІаьргаш лозуш, хІумма а гуш вац иза». И схъа а валавайтина, шен беркате туй хьаькхира цуьнан бІаьргаш тІе АллахІан Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). Цкъа а ца хилча санна дІаделира цуьнан лазар.

Цул тІаьхьа Іалийга байракх дІаелира Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна). И хиллера-кх АллахІана а, Цуьнан Элчанна а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дукхавезарг.

АллахІа боху: «АллахІа кхин адамаш далор ду, Шена а дезаш, царна Ша а везан долу. Муъма-нахаца эсала хир бу уьш. Керстанашца шога хир бу уьш. ЖихІад деш хир бу уьш АллахІан новкъахъ. Кхоьруш а хир бац уьш боккхучо бехкбаккхарх».⁴⁴

Ткъа Іалий АллахІана дукхавезаш хиларца тоьшалла динарг ша Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вара.

Байракх схъа а эцна, Іалий гІалина тІевахча, цу чуьра Мархьаб олу жуьгти аравелира. И вара жуьгташна юккъехъ уггар чІогІа стаг, дика леташ а вара. Іарбишна а вевзура иза.

Ара а ваьлла, говрахъ дІайсахехкалуш вара иза, - «соьца цхьа а летий?», - бохуш. Іалий дуьхьалвахара цунна, ойла еш а ца Іаш. Лата волавелира и шиъ, дукха хан ялале Іалийс вийра Мархьаб. Жуьгташа хаьттира: «Мила ву и байракх керахъ ерг?». «Іалий ву», - жоп делира царна.

⁴⁴ Сурат Ал-МаидахІ, аят: 54

«Тіаккха цуьнан накъостий муха хир бу аьлла хета шуна? Мусан Делора тоьлларш шу ма ду», - элира жуьгташа.

Ухьуд глзотехь а, шайн Іадатехь ма-хиллара, тіом болабалале, цхьа мушрик стаг сехъавелира лата. Динах кхаьрдаш къамелаш дора цо: «Аша боху Дала шайн таррашца тхо жоьжахати дохуьйту, ткъа тхан таррашца шаьш ялсамане дохуьйту. Тіаккха со жоьжахати вахийта цхьа а вуй шуна юккъехь?», - бохуш.

АллахІан лом Іалий араделира цунна дуьхьал лата. Латар доладелира, Іалийс тоьхна, охъавиллира и. Амма и валаза а волуш, юха а вирзина, схъавеара иза. Цецбевллера берриш а, бусалба наха хаьттира: «ХІай Іалий, вен хІунда ца вийра ахь иза?». «Ас тоьхна, охъавужуш, Іоврат гучудаьллера цуьнан. Эхь а хетта, схъавеара со», - аьлла, жоп делира Іалийс. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Іамийна гІиллакх дара иза.

Тіом болабеллачул тіаьхьа керстанаша Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) вийна шаьш аьлла, эладита даржийра. И хабар хезначу Іалийс шен тур дуьллу бот кагйира. Шена хезнарг бакъ ду-дац хъажархьама, керста нахана юккъехула, уьш хІаллак а беш, некъ баьккхира цо Пайхамарна (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) тіе. АллахІан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дийна вуй а хиьна, и ларвеш, цу дийнахь ялхийтта чов хиллера Іалийна.

Ібн Касіра аьлла: «Цу дийнахь Іалийс инзаре дукха АллахІан мостагІий хІаллакбина, цуьнан тур, каг ца луш, ситтина хиллера».

Хьунайн глзотехь ціе эмкал тіе а хиьна, Іаьржа байракх лестош, бехачу гоьмукъца бусалба нах бойуш вара керстанех цхьа стаг. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) хаьттира: «Цу стагах вай паргІат хьан дохур дара?». Дикка хьийжира цу стаге Іалий, ойла а йина, тіехьахула тіе а вахана, эмкалан ши ког кагбира цо. АллахІан мостагІ чувуьйжира, шен керарчу байракхца. Бусалба наха вийра иза. Толам а баьккхира цара.

Цкъа цхьа мушрик стаг вара Іалий вен гІерташ, и ларвеш, ціехьхана тешнабехк бархьама. И шена тебий кхеттера Іалий. Лата волавелира и шиь, шена тоьхча, тур охьа а дужуш, охъакхийтира мушрик, ткъа Іалий шена тіевеъча, цунна шеташ туьйхира цо. Цуьнан тур а хьуш дІавахара Іалий. Накъосташа хоьтттура: «ХІай Іалий, вен а ца вуьш, Іадда хІунда вити ахь иза?». «Цо сайна шеташ тоьхча, дог детІира сан. Айса и вер АллахІан дуьхьа цахиларна кхера а велла, Іаддавитира ас иза», - жоп делира цо.

ЖихІадехь шен меттиг йолуш а, Іеламстаг а вара Іалий.

Халид ибн Валид вахийтинера Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) Йемене, нах дине кхайкха. Ялх баттахь къахьийгира цо, цара кхин дин тіе ца лоцуш. Цул тіаьхьа Іалий вахийтира, ткъа цо дине кхайкхича, цхьана дийнахь иман диллира цара. Иштта лаккхара Іилма а долуш а, хьикмате а вара иза.

Іалийс аьлла: «ВаллахІи, Къуръан чохь цхьа аят ма дац, суна и маца доьссина ду а, мичахь доьссина ду а, дийнахь я буса доьссина ду а хууш бен». Аятин хьокъехь шадерг а хууш вара Іалий.

МуІавите хаттар динера цхьамма, амма цунна хууш ца хилира цу хаттарна жоп. Тіаккха цу стага элира: «Сан хаттарна жоп лур долчунна тіе хъажавехьа со». МуІавията элира: «Іалийга хатта ахь, цунна хуур ду хьуна».

Іумар ибн Хаттабан заманахь къеда вара Іалий. Лаьтташ дуккха а нах болуш, Іумара аьллера: «Іалий вацахьара, Іумар хІаллакьхилла хир вара».

Ша халиф волуш, цхьа дирхІам ахчанан да вацара Іалий. Мацалла эшо хурма йоцург, кхин даар а дацара цуьнан.

Іалийна, Ираке дІавахча, Куфа олучу меттєхь хІусам йинера. Цецваьллера иза, и шен ю аьлча. «ВаллахІи, Іийр ма вац со цу чохь», - аьлла, тишачу хІусамє дІавахара Іалий.

Массо гІуллакхна лєлош цхьа духар дара Іалийн. Дуккха а пачхьалкхаш а, малхбале а, малхбузе а шен керахь йолучу бусалба нехан амиран хуьйцуш тІєдоха духар а дацара. Дерриг а дуьне ялсаманица хийцинєра цо.

Кхо дирхІам делла, масийтта шо хьалха, ша Мадинатєра схьавогІуш эцна коч яра Іалийс лєлориг.

И тиш а елла, базар вахара иза, шен тур дохка. Цуьнга хьаттира: «ХІай бусалба нехан амир, хьо хІун деш ву?», - аьлла. «Сайн тур дохка веана со. ВаллахІи, масанє АллахІан мостагІ вийна ас кху туьраца», - жоп делира халифа. «ТІаккха хІунда духкуш ду ахь иза?», - хьаттича, цо элира: «ВаллахІи, коч эца цхьа дирхІам сайгахь делхьара, духкур ма дацара ас хІара».

Говр а яцара цуьнан, вир тІєхь лєлаш вара Іалий.

Цкьа цхьана жуьгтичо турс лачкьийнєра Іалийн. Шен турс карийра цунна, масийтта шарахь жихІадєхь ша лєлийна долу, довза а дєвзура цунна иза. Жуьгтичуьнга элира цо: «ХІай стаг, и турс сайниг ма ду». «ХІан-хІа, хІара сан ду», - аьлла, жоп делира цунна. И жуьгти а эцна, кьєдана тІєвахара Іалий. Цо хьаттира: «ХІай бусалба нехан амир, хІун олу ахь?». «ХІара турс сан ду», - элира цо. Ткьа жуьгтичо дуй биира, шен ду иза аьлла. Кьєдано элира Іалийга: «Сан шеко яц хІара турс хьан хиларна тІєхь. Дєлахь а, цхьа а тоьшалла дуй хьан дало?». «Дац. Амма и турс сайниг дуй хаьа суна», - жоп делира цо. Юха а дуй биира жуьгтичо, шен ду иза аьлла. Кьєдано и турс жуьгтичунна кхочу элира.

Билгал и турс шен дуй хууш волу Іалийс хІун дира? Схьалацийтира цо иза, я чуволлийтира? Я таІзар дайтира цунна, я оззийна схьадєккхира? Малхбале, малхбузе шен керахь йолу бусалба нехан амира хІун дира тє?

Мєллаша хьала а гІаьттина, ара а ваьлла, дІавахара Іалий. Кьєдано диначу хьукманна рєза а хилла. Цунна тІаьххє араваьллачу жуьгтичунна гира иза дІавоьдуш. Цецваьллера иза, паччахь, иштта ара а ваьлла, дІавоьдуш хиларх. Іалийга мохь туьйхира цо: «ХІай бусалба нехан амир, хьан турс ду хьуна хІара. Ас тоьшалла до АллахІ цхьаь хиларца а, Мухьаммад Цуьнан элча хиларца а», - аьлла, шахІадат а далийна, бусалба динє веара иза. Хазакеттерє Іалийна. СовгІатна цунна дитира цо и турс, схьа а ца оьцуш. Цуьнан гІиллакхєхь дара иза - жуьгти ву аьлла, кьєстамаш ца бар. Пайхамара (Дєлєра салам-маршалла хуьйла цунна) кхийинарг хуьлийла а ма дацара гІиллакх доцуш. Цуьнан нийсо а, гІиллакх а бахьана долуш, иман дилира цу жуьгтичо.

Іалийс аьлла: «Дин хєтаршца делхьара, масхьа тІєхула а ца деш, бухахула дийр дара». Дин вайна хєт-хєтачунна тІєхь цахилар довзуьйтуш аьлла ду иза цо, хІунда аьлча, хьєкьалца дуьстича, нийсох дєрг бухахула куьг хьакхар дара, лєлаш, бєхлуш ерг и меттиг йолу дєла, амма Пайхамара (Дєлєра салам-маршалла хуьйла цунна) хьєхнарг – масхьа тІєхула дар ду.

Іалий халиф волчу заманєхь дуккха а питанаш дара, мунафикьаша а, хаварижаша а лєлош. Бусалба нахана такфираш дора цара, уьш кєрстанш бу бохуш, цєран даьхни а, сий а, цІий а хьанал деш. Бусалба шина тобанна юккє питана а дой, цаьрга вовшашца тІємаш дойтура цара.

Іусман а вийра цу АллахІан мостагІаша, кєрста ву аьлла. Цуьнан хІусамна латтош го а болуш, Іалий вахнєра и волчє чу, цо элира: «ХІай бусалба нехан амир, соьга тІом байтахьа цаьрца». Амма Іусмана омра дира цуьнга: «Хьайн хІусамє а гІой, Іаддає», - аьлла. Иштта бисинчу бусалба нахє а изза элира халифа.

Іусман вийра цара, Кьурьан доьшуш Іаш а волуш. Іусманан хІусамнєнан пІєлгаш а дохуш, цунна шєна тур диттиначо боху: «Ас иссазза туьйхира цунна: кхузза АллахІан дуьхьа...». Сєл чІогІа тиларчохь хилла уьш, АллахІан цІарца Пайхамара (Дєлєра салам-маршалла хуьйла цунна) шєна

ялсаманица кхаъ баъккхина волу бусалба нехан амир вуъш. Амма цхъа а асхъаб хилла вац цу галбевлладу нахана юккъехъ.

Цул тлаъхъа Іалий хаържира наха шайн амир. Делахъ а, АллахІан мостагіий питанаш лелочера севцца бацара, бусалба нехан шина тобанна юккъе бекъа а белла, вовше цамзаш а диттина, цаърга тіом байтира цара, асхъабаш дІа а кхелхаш. Тлаъхъо Іалийс а, Мүләвията а тіом бира вовшашца, масийтта эзар мужахІид дІа а кхелхаш. Тіом сацабо аьлла барт бира цаършимма. Іалийн эскар юккъехъ масийтта біе хавариж гучувелира, цунна такфир а дина. Амма цо, тіом а ца беш, Іаддабитира уьш.

ХІетте а совца ца совцуш, бусалба нахана такфираш дора цара. «Іалий керста ву ца аьлларг а ву керста», - бохуш. Новкъахъ нахе хетта а хоьттуш: «Іалий керста вуй?», - олий. Вац аьлча, - «Ілаккха хьо керста ву», - бохуш.

Іалийна Іоттар еш, цхъамма элира: «Абу Бакрана а, Іумарна а нах тлаъхъа ма хІиттира, шаберш а цхъаъ хилла. Ткъа Іусманний, хъуний хІунда ца хІиттина?». «Абу Бакраний, Іумарний тлаъхъахІиттинарш Іусманний, сой саннарш бара. Ткъа Іусманний, суний тлаъхъахІиттинарш хьо саннарш бу», - аьлла, говза жоп делира халифа.

Тлаъхъаре а шайца воцург керста ву бохуш, бусалба нах байа буьйлабелира уьш.

Масийтта эзар хавариж вара уьш, амма цхъа асхъаб а вацара царна юккъехъ. Цунах вайна гучудолу, муьлхха а тоба галъяьлла хилар, нагахъ цаърца баккий Іеламнах бацахъ. Іеламнаха бохург деш боцурш тилла бу.

Бусалба нах байа буьйлабелча, Іалийс тіом бира хаварижашца, цо хІаллак а бира уьш.

Хан-зама дІаяхара. Кхузткъе кхо шо а долуш, Іалий чІогІа цомгуш хилира. Весет де бохуш, тіехІуьттура цунна, амма цо элира: «ХІан-хІа, со иштта кхелхар вац. ХІоккхе (юьхъ тіе) хІума а тоьхна, хІара (маж) тіада а еш кхелхар ву». Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дийцинера цуьнан кхалхарх лаьцна а, и вуьйр верг уггар дакъазаваьлла стаг хилар а. Іалийс олуш а хиллера: «Стенгахъ ву те со вуьйр волу дакъазаваьлла стаг?».

Вүззалц хІума ца юура Іалийс, кхаа хурманца марха достура цо, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ша меца а волуш кхелхар ву аьлла дела.

Іиттарш еш, хаварижаша олура Іалийга: «Хьукм дар хьуна дац хьуна, хьо лийр волуш ву хьуна». ХІорацца а цо жоп лора: «ВаллахІи, со лийр волуш ма вац! Мелхо, вуьйр ву со, хІоккхе (юьхъ тіе) хІума а тоьхна, хІара (маж) тіада а еш». Іожалла кисина а йиллина Іачу Іалийна валарца кхерамаш туьйсүш бара хаварижаш. Мосазза леттера Іалий, тіом болош леташ а, тіам тіехъ а, малхбалехъ а, малхбузехъ а чІогІа леташ ву бохуш вевзуш хилла волу, цкъа а эшна воцу, цунна валарца кхерамаш туьйсүра-кх АллахІан мостагіаша.

Цкъа кхаа хаварижо, Ибн Мулжама а, Бурака а, Іамр ибн Бакра а, барт бира Іалий, Мүләвияттий, Іамр ибн Іассий вен. ЧІагІо йира цара: я уьш бойур бу, я шаьш лийр ду аьлла.

Ибн Мулжам цхъа йол езаелла вара. Шега йола аьлча, йогІур ю ша элира цо, амма томан мах – Іалий вер хир бу шен аьлла. Реза хилира и АллахІан мостагі.

Ибн Мулжама ша Іалий воь элира, Бурака ша Мүләвият воь элира, Іамр ибн Бакра ша Іамр ибн Іас воь элира.

Іалий Иракехъ вара, Мүләвия – Шамехъ, Іамр ибн Іас - Мисрехъ. Мархийн беттан вуьрхІитталгіачу дийнахъ и кхоъ вен сацам хилира церан.

Шаме Му'áвия вен вахара Бурак. Ёуьйра ламазе маъждиге воъдуш а волуш, дуъхьал а иккхина, туъйхира цо цунна. Амма лаза а вина, келхьаравелира Му'áвия. Ткъа и Аллах'ан мостаг'и бусалба наха вийра.

Мисре Ёамр ибн Ёас вен вахара Ёамр ибн Бакр. Ёуьйра ламазе маъждиге вог'уш стаг гира цунна, гондахьа нах а болуш. Дуъхьал а иккхина, тоъхна, вийра цо и стаг. Наха схъалецира иза. Кхин цхъаъ тевеара царна, наха цуьнга «х'ай амир» бохуш, къамел деш а хезна, Ёамр ибн Бакра хаъттира: «Ас вийнарг мила ву?», - аьлла. «Х'ариж ву», - элира цуьнга наха. Юха а хаъттира цо: «Ткъа х'ара тевеънарг мила ву?». Цара элира: «Х'ара Ёамр ибн Ёас ву». Ша вийнарг Ёамр ваций а кхетта, Аллах'ан мостаг'ичо элира: «Суна Ёамр лиънера, амма Аллах'ана Х'ариж лиъна». Бусалба наха вийра и хавариж.

Ираке Ёалий вен вахара Ибн Мулжам. И вара хъаж т'ехъ берч⁴⁵ йолуш, дукха ламазаш дина. Ёалийн Ёуьйра ламазе нах самабохуш Ёадат дара. Урамехула волалора иза, мохъ бетташ: «Ламазе самадовла», - бохуш. Мархийн беттан вуьрх'итталг'ачу дийнахъ, рузбанан де а дара иза, ламазе воъдуш волчу Ёалийна дуъхьал а иккхина, юхъ т'е тур туъйхира Ибн Мулжам. Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ма-дийццара, ц'ийно маж а т'адош. Бусалба наха схъалецира и Аллах'ан мостаг'и. Ёалийс схъавалаве аьлла, цунна тевигира Ибн Мулжам. Шена и гича, цо элира: «Ма дукха дика динера ас хъуна». «Х'ийлаза дика дина ахъ суна», - жоп делира Аллах'ан мостаг'ичо. «Х'унда вий ахъ со?», - хаъттира Ёалийс. Хаварижо жоп делира: «Шовзткъа дийнахъ сайн урс д'аьвша чохъ латтийнера ас, цу шовзткъа дийнахъ Аллах'е дола а динера ас, цу туьрца адамех уггар вон стаг сайга вейта бохуш». «Цу хъайн туьрца хъо вейта везаш хилар бен, кхин х'ума ца го суна», - элира цуьнга Ёалийс. Х'унда аьлча Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) дийцина ма дара, Ёалий вуьйр верг уггар вон адам ду аьлла. Шен туьрца и хавариж вийра бусалба наха.

Цу юккъе ши де даьлча, Ёалий д'акхелхира, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ма-аллара, меца а волуш, юхъ т'е х'ума а тоъхна, ц'ийно маж т'адош. Бусалба дин доладелла шовзткъалг'ачу шарахъ, мархийн беттан ткъесналг'а дийнахъ, Пайхамаран (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) ша кхелхаш хилла хан йолуш – кхузткъе кхо шо, д'акхелхира Ёалий ибн Абу Т'олиб. Деа шарахъ исс баттахъ бусалба нехан амир лаъттира иза. Ёалий д'акхелхира, шен доьзале весеташ деш: «Диканиг де олуш, вониг ма де олуш хилалаш. Аллах'ах кхералаш», - бохуш. Ёалий мича д'аовоьллина ца хайитира, я х'инца а хууш а дац.

Ёалий д'акхелхина аьлла шена хезча, Му'áвия ч'ог'ла вилхира. Цуьнан х'усамнанас хаъттира: «Х'унда воьлху хъо, айхъа цуьнца т'ом бинашехъ?». «Дакъаза ма яла хъо, - элира цо, - хъуна ца хаъа-кх, Ёалий д'акхалхарца Ёилма дайний».

Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) аьлла Ёалийга: «Хъо веза а ма ца веза, муъмин стагана бен, хъоьга цабезам а ма бац мунафикъ стеган бен».⁴⁶

Кхин а аьлла цо: «Ёалий везначунна со а везна, и ца везначунна со ца везна». ⁴⁷ Кхечу хъадисехъ аьлла Элчано (Делера салам-маршалла хуьйла цунна): «Ёалийна зен диначо – суна зен дина». ⁴⁸

Т'аьххъара хъаж дина, юхавог'уш, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира, дуккха а асхъабашна юккъехъ: «Со эла волучунна Ёалий а ву эла. Я Аллах'и, цунна т'ех'оьттиначунна т'ех'отта Хъо, цуьнца мостаг'алла лелочуьнца мостаг'алла леладе Ахъ!».

Бусалба нехан нанас Ёаишата аьлла: «Валлах'и, нахах уггар ч'ог'ла суннат девзург Ёалий ма вара».

Мазх'абан да волу, ворх'и эзар хъадис дагахъ хууш хиллачу Имам Ахъмада аьлла: «Ёалий хестош деъна хъадисаш санна дукха хъадисаш цхъа а асхъаб хестош деъна дац».

⁴⁵ Мозоль

⁴⁶ Тирмизий: 3736

⁴⁷ Сахъйхъ Ал-Жами: 5963

⁴⁸ Сахъйхъ Ал-Жами: 5924

Кхин а аьлла цо: «Наха халифате сатуьйсучу хенахь, халифат хилла Iалийга сатуьйсуш».

Вайн дийцар дIадерзош, Iалийгара схьадеъна долу пайде хьадис дуьйцур ду вай. Iалийн хIусамнана ФатIимат шен да, АллахIан Элча (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), волче яхара. И чохь а ца карийна, Iаишате дийцира цо ша яран бахьана: хьадалча езаш хиллера иза, шена гIо дайта. Иза а аьлла, юхаяхара Iалийн хIусамнана. Пайхамар (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) чувеъча, Iаишата хаййтира цунна, хьадалча оьшуш цуьнан йOI еъна хилар. Iалий а, ФатIимат а долче а вахана, цо элира: «Ас цхьа хIума Iамадай шуьшинна, хьадалчел а дика а, гIоли а долуш?». Iамаде шайна аьлча, Пайхамара (Делера салам-маршалла хуьйла цунна) элира: «Шаьш дIадийшале ткъе кхойттазза «субхьаналлахI», ткъе кхойттазза «алхьамдулиллахI», ткъе дейттазза «АллахIу акбар» ала. И а аьлла, дIавижиначунна хьадалча оьшур вац». Iалийс боху: «ВаллахIи, Пайхамара и дийциначул тIаьхьа, цкъа а дитина ма дац ас иза».

ХIара жайна яздина ас сайн денний-нанний тIера сагIина.

Сатуьйсуш ву со АллахIа сайна а, сан дена-нанна а, иштта массо бусалба нахана а гечдаре.

Я АллахI, хIара жайна дешначунах а, цуьнан дех-ненах а кьинхетам бе Ахь.

Я АллахI, ялсамане чохь Элчанца а (Делера салам-маршалла хуьйла цунна), цуьнан асхьабашца а, тхан дайшца-наношца а, иштта тхуна дукхабезначаьрца а цхьаьнатоха Ахь тхо.

Хастам бу Шен ниIматашца диканиг кхочуш хуьлуьйтуш волчу АллахIана. АллахIера салават а, салам а хуьйла Iаламех кьинхетам бан ваийтинчу вайн Пайхамарна!